

VILÁG- TÖRTÉNET

15. (47.) évfolyam 2025. 1.

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **BENCZE ANDRÁS**
OROSZ BIRODALOM – GYENGE BIRODALOM?
- **HOPKA ZOLTÁN**
AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA GYARMATOSÍTÓ
TÖREKVÉSEI
- **CSEPREGI JANKA JÚLIA**
MODERNIZÁCIÓ VAGY GYARMATOSÍTÁS?
- **CLEMENS WIRLEITNER**
KÍNAI KULIK BEHOZATALA AZ OSZTRÁK–MAGYAR
MONARCHIÁBA
- **BALOGH ÁDÁM TIBOR**
BEVÁNDORLÁS ÉS KOLONIZÁCIÓ A BRAZÍLIAI EGYESÜLT
ÁLLAMOKBAN
- **CSAPLÁR-DEGOVICS KRISZTIÁN**
EGY KOLONIALISTA VADÁSZ A SZOCIALISTA
MAGYARORSZÁGRÓL
- **SZEMLE**
DEMETER GÁBOR, NAGY BÉLA, GREGOSITS GÁBOR ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Paradigmaváltás a magyar történetírásban – a kolonializmus kutatás jelene (Csaplár-Degovics Krisztián)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Bencze András: Orosz Birodalom – gyenge birodalom? Orosz gyarmatosítás Észak-Amerikában	5
Hopka Zoltán: Az Osztrák–Magyar Monarchia gyarmatosító törekvései	23
Csepregi Janka Júlia: Modernizáció vagy gyarmatosítás? A bosznia-hercegovinai kolonizáció értelmezései	41
Clemens Wirleitner: Kínai kulik behozatala az Osztrák–Magyar Monarchiába. Viták és esetek	69
Balogh Ádám Tibor: Bevándorlás és kolonizáció a Brazíliai Egyesült Államokban. Az osztrák Kereskedelmi Minisztérium 1910. évről szóló beszámolójának tükrében	83
Csaplár-Degovics Krisztián: Egy kolonialista vadász a szocialista Magyarországról. Kelet-Afrika felfedezése a hidegháború idején	113
<i>Műhely</i>	
Gazdik Dániel: Az Erzurumi vilajet a 19. század végén. Egy határvidék az Orosz Birodalom geopolitikai és esztörténeti gondolkodásában	149
<i>Szemle</i>	
Szerbia földrajza (Demeter Gábor)	161
Háborúk atlasza. Modern kor, 16–18. század (Nagy Béla)	165
A portugál történelem nagy csatái (Gregosits Gábor)	168

Egy kolonialista vadász a szocialista Magyarországról

Kelet-Afrika felfedezése a hidegháború idején

A szocialista Magyarország és Kelet-Afrika kapcsolatainak a kutatása nem tartozik a magyar történetírás legkedveltebb kutatási területei közé. Bár az afrikanisztika diszciplínája egyre ambiciózusabb célokat tűz ki maga elé Közép-Európában is, a magyar kutatók többsége nem történeti kutatásokat végez, hanem kortárs politikai, gazdasági és biztonságpolitikai kérdéseket elemez. A történészek érdeklődése alapvetően 19–20. század centrikus, és a köztörténet mellett elsősorban magyar Afrika-kutatók és Afrika-utazók életrajza áll a középpontban. E kutatások két jellegzetessége, hogy az afrikai magyar jelenlétet nem törekszik tágabb nemzetközi kontextusba helyezni, illetve a magyar történelemszemléletbe sem illeszti be a feltárt eseményeket.

Jelen tanulmány egyfelől arra tesz kísérletet, hogy egy magyar vadász, Ignác Ferenc kelet-afrikai vadászútjain keresztül bemutassa, hogy milyen sajátos kapcsolatban állt a szocialista kori Magyarország Kelet-Afrika államaival az 1970-es években. Az írás annak jár utána, hogyan jutott el egy kelet-európai átlagember az afrikai kontinensre vadászni a hidegháború éveiben. Magyarázatot keres arra, hogy egy afrikai gyarmatokkal soha nem rendelkező, szovjet befolyás alatt álló európai állam polgára miként válhatott a helyszínen erős koloniális attitűdöket mutató vadásszá, továbbá milyen módon viszonyult a szocialista világrend a neokolonializmus jelenségéhez, valamint az a koloniális szemlélet, amely átjárja Ignác Kelet-Afrikáról szóló publikációit, interjúit és narratíváját, milyen identitásképző funkciókkal rendelkezett.

A tanulmány másfelől Habsburg Közép-Európa 1918 előtti koloniális múltjának örökségét vizsgálja az úgynevezett *globetrotter*-hagyomány és annak kedvenc irodalmi stílusa, az útleírás tovább élésének perspektívájából. A 19. századi globetrotterek – akik kalandvágytól vezérelve távoli, egzotikus vidékeket kerestek fel – útleírásokat és élménybeszámolókat jelentettek meg, amelyek rendkívül népszerűek voltak a közép-európai napilapok és családi hetilapok olvasói körében. Egyfajta kortárs „hátizsákos turistaként” kerestek fel ismeretlen tájakat, és kortárs bloggerként örökítették meg tapasztalataikat a maguk és olvasóik számára. A globetrotterek kíváncsian, nyitott szemmel járták a világot, és élményeiket olyan irodalmi

* A szerző a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., csaplar.degovics.krisztian@abtk.hu).

műfajban, stílusban vetették papírra, amely az előismeretekkel nem rendelkező átlagolvasó számára is érthető, követhető volt. Az Ausztria–Magyarországról útnak induló globetrotterek írásaikon keresztül saját birodalmi szemléletük tükrében reflektáltak azokra a földrészekre és tájakra, amelyeket felkerestek.¹

Az 1918 előtt Afrikába utazó közép-európai globetrotterek és vadászok történetéről eddig nem születtek nagy összefoglaló és komparatív munkák, 1918 utáni örökségükről pedig, ismereteim szerint, pusztán néhány esettanulmány látott napvilágot. Csupán az útleírások műfajának szocialista kori történetét dolgozta fel Kelet-Európa vonatkozásában egy kutatócsoport.² Az európai (poszt)kolonializmus történetének kontextusához elengedhetetlen Kelet-Európa (poszt)koloniális múltjának az ismerete. Európa ugyanis nem azonos a transzatlanti világgal. Erre jó példa, hogy az egykor Ausztria–Magyarország önkéntes szolgálatában álló globetrotterek és „koloniális vadászok” saját identitásukat nemcsak Afrikával, a Kelettel szemben fogalmazták meg, hanem a transzatlanti világgal szemben is: olyan hierarchiát állítottak fel, amelyben a közép-európaiak közvetítő pozíciót töltöttek be a hagyományos gyarmatosítók és a világ gyarmatosított népei között. A tanulmány utánajár annak, hogy mi lett a sorsa ennek a hierarchiaszemléletnek és a birodalom önkéntes szolgálatának 1945 után, a hidegháború idején.

Ignác Ferenc, az önjelölt kalandor

Ignác Ferenc életéről kevés információ áll rendelkezésre, ezek forrása viszont csaknem mindig ő maga volt. Életrajzainak és interjúinak valóságtartalmát források híján nehéz ellenőrizni. Annyi ismeretes, hogy 1928-ban született Gödöllőn egy szegény család kilencedik gyermekeként. Tanulmányait a premontrei rend helyi iskolájában kezdte, de az érettségit már egy budapesti gimnáziumban tette le. Ezt követően fogtechnikusi végzettséget szerzett, de életinterjúi során fogorvosként is többször utalt magára. Gyermekkorától szerette a természetet, és fiatal felnőtt kora óta vadászott. Magánszorgalomból látogatta Fábián Gyula tanszékvezető professzor vadgazdálkodási és zoológiai óráit a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, amely intézménnyel Ignác fogtechnikusként munkakapcsolatban is lehetett.

Mivel Afrika gyermekkorától vonzotta, az 1960-as években összebarátkozott az egyetem kenyai és tanzániai diákjaival, akiktől szuahéliül tanult. Szolid nyelvtudását az 1971-es budapesti Vadászati Világkiállításon próbálta ki, ahol a nyelveket beszélő hivatásos vadászok egyikeként Tanzánia pavilonjába osztották be. Itt találkozott az idelátogató kenyai és tanzániai miniszterekkel. Mivel állítása szerint jó benyomást tett rájuk, azok meghívták Afrikába. Ignác élt a felkínált lehetőséggel és háromszor utazta végig Kelet-Afrikát (1971, 1974, 1978): járt Egyiptomban, Szudánban, Etiópiában, Kenyában és Tanzániában.³

¹ Miller, 2019. 3–27., 53–112., 218–227., 284–285.

² Burton et al., 2023.

³ Nádudvari, 1995. 15.; K. M., 1995. 1144.

Ignác szerint afrikai vadász körútjainak tudományos célja volt: a Magyar Nemzeti Múzeumnak és a budapesti Természettudományi Múzeumnak a második világháború idején és 1956-ban leégett állattárának (afrikai) gyűjteményét szeretne volna pótolni, mégpedig az utóbbi múzeum hivatalos megbízásával a kezében. Azt, hogy az elpusztult gyűjteményt élő állatok levadászása árán kell pótolni, eredendően két nemzetközileg ismert magyar Afrika-vadász, Kittenberger Kálmán és Széchenyi Zsigmond javasolta az illetékes állami hatóságoknak. Ignác második és harmadik afrikai útja jellegzetes kortárs szafari volt, ahol a vadászat mellett önjelölt tudósként kisebb néprajzi gyűjtéseket is végzett. Élményeiről rendszeresen újságcikkeket közölt megyei és helyi lapokban, de 1979-ben lehetősége nyílt arra, hogy legjobban sikerült írásainak gyűjteménye a Gondolat Kiadónál megjelenjen. A *Habub Szudán felett* című könyve nagy figyelmet keltett és nagy példányszámban fogyott el (habub: a homokvihar szudáni elnevezése).⁴

Ignác egy, a navajo indiánoknál tett, állítólagos észak-amerikai kirándulást követően 1980-ban Ausztráliába emigrált, hogy a csendes-óceáni természeti népek kultúráját és művészetét a helyszínen tanulmányozza. Állítása szerint a sydney-i Australian Museum munkatársaként kapta azt a megbízatást, hogy Pápua Új-Guineában „civilizáció által érintetlen” „természeti népeket” tanulmányozzon antropológusként. Egyszemélyes expedíciói során jelentős területet járt be, és változatos szempontok alapján tekintélyes anyagot gyűjtött (ásvány- és kőzetminták, növényi és állatpreparátumok, fossziliák, néprajzi és antropológiai vonatkozású tárgyak). E gyűjteményt szülővárosának, Gödöllőnek adományozta (1990, 2000), ahol ma is őrzik (Gödöllői Városi Múzeum).⁵

Ignác írásaiból és a vele készült életinterjúk alapján megállapítható, hogy igen sajátos önképet alakított ki és közvetített a külvilág felé önmagáról. Olyan hősi önképet, amelynek legfőbb forrása ő maga volt. E kép legtöbb párhuzama az 1914 előtti európai koloniális szemléletben írt szépirodalmi művekben és útleírásokban megtalálható: a „szabadnak született”, „veszélyekkel packázó”, az Afrikában „ember-evő törzsek és vadállatokkal teli dzsungelokban kalandokat kereső”, „a természeti/primitív népekkel mélységesen együttérző”, „trópuson vándorló” fehér európai vadász képe roppant erős kulturális szimbólum. Különösen az, hogy a „bennszülött” maszájak tiszteletből befogadják törzsükbe, és nevet is adnak neki a nyelvükön (Jumbo bwana = Jumbo úr).⁶

A 20. század második felében vadászó Ignác így nemcsak a 19. századi globetrotter figurájának reinkarnációja, hanem a Brit Birodalomban jól dokumentált maszkulin, paternalista európai viselkedés 20. századi képviselője is volt.⁷ Világnézetének rendkívül jellegzetes példája, hogy afrikai vadászatait a 18. századi felvilágosodásban gyökerező gondolatokkal legitimálta (a vadászat = tudomány, tudományos tevékenység). Állítása szerint kalandjait nemcsak múzeumok, hanem olyan nemzetközi szervezetek (Australian Museum, UNESCO) támogatták, amelyek

4 Kubassek, 1992. 11.; Ignác Ferenc *Brazíliaba készül*, 1995. 1–2.

5 Moldován, 1995; Ignác, 2001; Antoni, 2006.

6 Ignác Ferenc *Brazíliaba készül*, 1995. 1–2.; SZÁ, 2002. 10.

7 Miller, 2019; Bhattacharya, 2019. 3–7., 12–49.

szakértelme és nemzetközi reputációja alapján bízták meg a felfedezőutak lebonyolításával.⁸ De mi igazolható a fenti állításokból?

Az európai és a magyar koloniális hagyományok tovább élése és összekapcsolódása

A budapesti Vadászati Világkiállítás

A hidegháború időszakában, az 1970-es évek elején rendezték meg Magyarországon az első Vadászati Világkiállítást (World Hunting Exhibition / International Hunting Expo) 1971. augusztus 27. és szeptember 30. között. A rendező szerepét magára vállaló magyar kormány egyik célja az volt, hogy a rendezvényen keresztül hídszerpet töltsön be „a nyugati és a keleti birodalmak”, országok között. A rendezvénysorozaton azonban nemcsak a korban szocialistának és kapitalistának nevezett államok, hanem az úgynevezett fejlődő és el nem kötelezett országok is képviseltették magukat. A résztvevők nagy száma (négy kontinensről 52 ország és 2 300 000 látogató!) miatt a kiállítás jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország nemzetközi ismertsége nőjön, és diplomáciai tekintélye erősödjön. A rendezvény alkalmat adott arra is, hogy az európai és a magyar koloniális hagyományok ismét találkozassanak és összefonódhassanak.

A vadászat (arisztokrata) hagyományaiban ugyanis sem 1918, sem 1945 nem jelentett töréspontot Magyarország esetében. Annak ellenére, hogy 1918-ban szétesett a dunai monarchia, a hazai vadásztársaságok sikeresen tovább örökölték szemléletüket, vadászati és vadgazdálkodási technikáikat, illetve kapcsolathálóépítési képességeiket a mindenkori állam vezetőivel. Mivel a vadászat úri sportját a második világháború után a kommunista pártelit is szívesen űzte, ezzel akaratlanul is hozzájárult ahhoz, hogy az 1918 előtti magyar kolonialista szókincs a folyamatosan működő hazai vadásztársaságok szubkulturákiadványain keresztül tovább öröklődjön.⁹

Jóllehet a budapesti eseménysorozat hivatalosan az első ilyen típusú világkiállítás volt, fontos megjegyezni, hogy nemzetközi vadászati kiállítást rendeztek már korábban Bécsben (1910), Lipcsében (1930), Berlinben (1937), Düsseldorfban (1954), Firenzében (1960) és a jugoszláviai Újvidéken (1967). Mivel ezek nem kapták meg a szükséges igazolásokat a Kiállítások Nemzetközi Irodájától, ezért nem viselhették a világkiállítás rangját.

A magyar Elnöki Tanács és Miniszterelnökség 1966-ban kezdeményezték a vadászati világkiállítás megszervezését, és ennek érdekében nagy diplomáciai lobbitevékenységbe kezdtek. Tervüknek 127 ország kormánya mellett megnyerték több nemzetközi szervezet támogatását is (Kiállítások Nemzetközi Irodája, Nemzetközi Vadászati Tanács, Nemzetközi Horgász Szövetség, Ebtenyésztők Nemzet-

⁸ M. Gy., 1978. 1.; Nádudvari, 1995. 15.

⁹ Bencze, 1976. 66.; Majtényi, 2006. 3–20.; Majtényi, 2008.

közi Szervezete). A szervezés egyik érdekessége, hogy az érintett afrikai országok meghívásában oroszlánrészt vállalt Werner Trense, Ernst Zwilling és Nagy Endre.

Trense a Német Szövetségi Köztársaság állampolgára volt, több nemzetközi vadászszervezet hivatalnok, aki az 1960-as évek elején egy 75 ezer hektáros farmon élt Angolában. Zwilling az Osztrák–Magyar Monarchia idején született Eszéken. A két világháború közötti időszakban lett ismert osztrák Afrika-vadász és úti-könyvíró. Az 1930-as években Kamerunban élt, és hitt abban, hogy a Német Birodalom visszaszerezheti egykori afrikai gyarmatait. 1941-ben a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt tagja lett, ami a második világháború után sem akasztotta meg karrierjét: ismert vadászként és utazóként aktívan hozzájárult ahhoz, hogy az osztrák állatkertek afrikai állatállománya jelentősen gyarapodjon. Nagy Endre, a tanzániai Arusha Nemzeti Park (Arusha National Park) alapítója, az 1970-es években saját farmján és vadasparkjában élt (Usa River, ma: Intimate Place). Amellett, hogy orvosként tevékenykedett, szafarikat szervezett fehér brit, német és amerikai vadászoknak. Nagy életének különlegessége, hogy a második világháború idején belépett a Kommunista Pártba és Rajk László barátja lett. A háború után éveken át volt Rákosi Mátyás fővadásza. Playboy életmódja miatt azonban a kommunista rendszer zaklatni kezdte, ezért emigrált. Nagy 1954-ben részt vett a düsseldorfi vadászati kiállítás szervezésében, majd rokona, Kittenberger Kálmán hatására Kelet-Afrikába költözött és vadászatszervezésből élt. Farmja idővel fontos kereskedelmi és diplomáciai találkozóponttá vált, ahol a szocialista politikusok vadászszafarikon és szexuális kicsapongásokon vehettek részt. Új kapcsolatainak köszönhetően, a Kádár-rendszer támogatását elnyerve, 1971-ben visszatérhetett Budapestre. A támogatást a Vadászati Világkiállítás szervezésében nyújtott teljesítményéért is kapta.¹⁰

Az impozáns budapesti Vadászati Világkiállítás 35 napon át fogadta vendégeit. A vadászat és a vadgazdálkodás formáinak megismertetése mellett mezőgazdasági és állattenyésztési bemutatókkal várták az érdeklődőket. A rendezvénysorozat valódi látványosság volt: a pavilonokat a modern építészet elvei szerint építették meg, és a bemutatózó országok innovatív kiállítási attrakciókkal igyekeztek minél több látogató tetszését megnyerni. Mivel a világkiállítás központi témája „az ember és a természet” volt, a „humánus gazdálkodás”, a „természetvédelem”, „az emberiség közös örökségének a védelme”, a „sport a természetben” és az „egészségvédelem” jelszavak háttérében ugyanolyan országimázs-építés zajlott (erős [poszt]koloniális felhangokkal), mint a századfordulós világkiállítások pavilonjaiban. E jelszavakhoz csatlakozva több nemzetközi szervezet is bemutathatta tevékenységét (ilyen volt többek között az International Council for Game, a Wildlife Conservation és az International Union for Conservation of Nature és a Food and Agriculture Organisation).¹¹

A magyar szervezők külön hangsúlyt fektettek az afrikai magyar vadászok (Nadler Herbert, Kittenberger Kálmán, Széchenyi Zsigmond) életútjának és írói te-

10 Zwilling, 1954; Pékh, 1968. 65.; Kozma, 1970. 20.; Ignác, 1979. 77–80.; Beretz, 2001; Schultze, 2007. 56–63.; Burton et al., 2023. 249.

11 Vadászati Világkiállítás, 1971; Földes, 1972.

vékenységének a bemutatására. Felhívták a magyar vadásztársaságok tagjainak figyelmét arra, hogy a jövőben lehetőség nyílik számukra, hogy Afrikában vadászhatnak. Végezetül sikerrel terjesztették el a világkiállítást felkereső hivatásos vadászok között (körülbelül 200 ezer regisztrált látogató, főleg Európából és Észak-Amerikából), hogy „Magyarország vadászati nagyhatalom”.¹²

A Vadászati Világkiállításon részt vevő 24 európai, 10 ázsiai, kilenc amerikai és kilenc afrikai ország közül utóbbiakat különös figyelemmel kísérte a magyar sajtó. Botswana, Egyiptom, Etiópia, Kenya, Líbia, Szudán, Tanzánia, Uganda és Zambia pavilonjainak, a pavilonok rendezvényeinek (például Uganda és Etiópia nemzeti napjának megünneplése), az idelátogató afrikai minisztereknek, kormányküldöttségeknek és tábornokoknak hosszas írásokat szenteltek a budapesti és vidéki napi- és hetilapok. A zambiai Solomon Kaluluról (a természeti kincsek és földbirtokügyek minisztere), Sikota Wináról (tájékoztatási, hírközlési és turisztikai miniszter), Juxon Levi Madoka Shakóról (Kenya turisztikai és vadgazdálkodási minisztere) és Mebrahtu Fesseha Kiffle etióp tábornokról készült írások mellett cikkek jelentek meg az Afrikában élő és a világkiállítás szervezőinek meghívását elfogadó Patrick Hemingwayről (Ernest Hemingway fia) és a kenyai Joy Adamsonról (az *Elza és kőlykei* szerzője). 35 napig Budapest a világ figyelmének egyik középpontjában állt.¹³

Útleveél Afrikába

A szocialista Magyarországon az állam törekedett arra, hogy polgárai mozgásterét felügyelt keretek között tartsa. Nem volt lehetetlen külföldre utazni, ez sokáig mégis elsősorban politikusok, sportolók, művészek és külkereskedelmi vezetők privilégiuma volt a kommunista hatalomátvétel után. Az 1960-as évek végétől azonban a kelet-európai kormányok a szocializmus építésének egyik eszközét kezdték látni az utazásban – amennyiben az „baráti”, azaz szocialista országba, és nem „imperialista”, azaz nyugati országba irányult. 1970-től kezdve jogszabályok sora jelent meg, egyre szélesebb körben tették elérhetővé a „keleti” (piros) magánútlevelek megszerzését. A „nyugati” (kék) magánútlevelek igénylése továbbra is erős korlátozások alá esett. Az utazások időtartamát (30 nap) és a kivihető valutamennyiséget (50–70 dollár) mindazonáltal eleinte a szocialista országokba irányuló utazások esetében is korlátozták. Az útlevelekérelemhez csatolni kellett egy szakszervezeti és egy párttitkári aláírást; fiatalok esetében pedig az illetékes KISZ-titkár ellenjegyzését. Az utazáshoz való jogot az Elnöki Tanács csak 1978-ban ismerte el törvényes jogként.¹⁴

Az 1970-es években egyre gyakrabban utazhattak magyar állampolgárok külföldre, főleg hivatali ügyekben (állami vagy területi delegáció tagjaként), vagy magáncélból turistaként. A célországok főként a kelet-európai szocialista országok voltak, esetleg Ausztria. A nyugati utazásokat szigorú vízumkorlátozások nehezítet-

12 *Vendégeink*, 1971. 2.; Havre, 1982. 20.; Békés, 2020. 21–22.

13 *Vadászati Világkiállítás*, 1971a. 4.; *Vadászati Világkiállítás*, 1971b. 4.; *Kenya nemzeti napja*, 1971. 3.; Bubik-Garadnai, 2021.

14 Tóth-Péter, 2018.

ték. Könnyítés volt ugyanakkor, hogy az útlevelek érvényességi ideje öt évre nőtt, és a gyakoribb kiutazást is engedélyezte az állam. A magánútleveleket kérvényezheték szolgálati célból, látogatás céljából (ha a meghívó biztosított bizonyos feltételeket), szervezett társasutazás, tanulmányi út, munka vagy gyógykezelés és egyéni turistaút esetén. A szocialista országokba történő kiutazást alapvetően bilaterális egyezményekben szabályozták és könnyítették meg az 1970-es évek végén.¹⁵ Tekintve hogy az 1960-as évektől kezdve Kelet-Afrika számos országa sikeresen szabadult meg európai („imperialista”) gyarmatosítóitól, és adaptálni igyekezett a szocialista államszervezés elveit és gyakorlatát, a magyar hatóságok a fenti keretek megtartása mellett lehetővé tették magyar állampolgárok Afrikába utazását olyan „szocialista testvéri országokba”, amelyekkel Budapest bilaterális egyezményeket kötött. Ily módon, megfelelő meghívólevelek és ajánlások segítségével Ignác előtt is nyitva állt az út Kelet-Afrikába.

Ignác Ferenc útjainak tudományos legitimációja és eredményei

Ignác afrikai útjairól sajnos nem bukkant fel eddig forrás a magyar Külügyminisztérium levéltári anyagában. Sem a minisztérium belső iratai között, sem az érintett nagykövetségek és (fő)konzulátusok anyagában. A Magyar Nemzeti Múzeum levéltári gyűjteményei alapján nem igazolható, hogy a gödöllői vadász bármilyen kapcsolatban állt volna az intézménnyel. Más a helyzet Ignác azon állítását illetően, amely szerint afrikai vadászataival a budapesti Természettudományi Múzeum 1956-ig elpusztult anyagát (kisemlősök, nagyvadak) szerette volna pótolni. Az ugyan nem igaz, hogy ezzel a feladattal a múzeum akkori vezetése bízta meg, de más formában valóban létezett a kapcsolat, és nem kizárt, hogy a Kelet-Afrikában elejtett állatok preparált bőre, koponyája és csontváza mégiscsak eljuthatott a magyar közgyűjteménybe.¹⁶

A Magyar Természettudományi Múzeumban a 19. század vége óta nő a különböző gyűjtésekből származó trófeák, preparált bőrok és csontok száma. Ezek egy része idővel tönkrement, és nem volt alkalmas arra, hogy kiállításon mutassák be, pótlásukat az állatkertekben elpusztult állatokból kezdték meg. Tekintve hogy az állatok betegségben vagy öregségben pusztultak el, a begyűjtött anyag minősége nem volt feltétlenül kifogástalan. Másik módja a pótlásnak az volt, hogy egy külföldi társmúzeum gyűjteményt adományozott vagy cserélt a hazai intézménnyel. Előfordult, hogy 1945 után emigrált és külföldön (önjelölt) természetudóssá vált magyarok küldték haza a múzeumi kapcsolatokon keresztül magángyűjteményeiket.¹⁷

Az afrikai anyag pótlására és bővítésére még három egyéb mód is nyílt. Tekintve hogy a gyarmatosítás alól felszabaduló afrikai országok jelentős része ha-

¹⁵ Bencsik, 2002. 41–45.

¹⁶ M. Gy., 1978. 1.

¹⁷ MTM TTY, Iktatókönyvek, 1974/258.; MTM TTY, Főigazgatóság, 1980/506, 980.

tározott nyitottságot mutatott a szocialista államrend adaptációja iránt, és komoly politikai, gazdasági, kulturális és tudományos kapcsolatépítésbe kezdett többek között a Szovjetunió érdekszférájába tartozó kelet-európai országokkal is, a budapesti Természettudományi Múzeum akkori főigazgatója, Kaszab Zoltán cserekapcsolatokról és expedíciókról egyeztetett afrikai kollégáival.

A magyar kezdeményezésű expedíciók többsége individuális vállalkozás volt. Az 1960-as években Széchenyi Zsigmond és a múzeum munkatársai közül Topál György és Szunyoghy János kapott lehetőséget egy-egy kutatóút megszervezésére és lebonyolítására. Az 1970-es évek expedícióiról kevés utalás maradt fent a múzeum Tudománytörténeti Gyűjteményeinek iktatókönyveiben. Ezekből azt lehet sejteni, hogy az expedíciók Nyugat-Afrikába, pontosabban Angola és Ghána területére koncentráltak. Ahogyan az expedíciókat, úgy az 1970-es években kiépülő bilaterális cserekapcsolatokat is „a materiális világnézet és nevelés vonalán” alapuló közös „szocializmusépítés” tette lehetővé. A közös, nemzetközi szocialista célok elérése persze nem ment könnyen. A kulturális és tudományos diplomáciai kapcsolatokat a múzeum esetében is egy szovjet eredetű, paternalista intézmény, a Kulturális Kapcsolatok Intézete (KKI) felügyelte, korlátozta és ellenőrizte.¹⁸

A Kulturális Kapcsolatok Intézete 1962 óta országos hatáskörű szervként működött, a Minisztertanács alá rendelve. Feladata az volt, hogy az állam szeme és füle legyen a kulturális és tudományos kapcsolatok, cserék, utazások, fogadások lebonyolításakor és részleges anyagi támogatásakor. Úgy kellett összehangolnia a minisztériumok, intézmények és társadalmi szervezetek vonatkozó tevékenységét, hogy egyúttal ellenőrizze és gátolja is azokat az állambiztonság aktuális szempontjai szerint. A KKI ugyanis részben rendőri egységként működött: László Szabolcs adatai szerint a Belügyminisztérium hírszerző csoportfőnökségei és kémelhárítói szép számban képviseltették magukat az intézet munkatársai között. Az ideérkező külföldieket megfigyelték, a külföldre látogató magyar állampolgárokat pedig úti jelentések írására kötelezték. A KKI aktív szerepet játszott minden Magyarországon rendezett nemzetközi esemény lebonyolításában, így kivette részét az 1971-es Vadászati Világkiállítás szervezési feladataiból is.¹⁹

A Kulturális Kapcsolatok Intézete szervezeti egységei a hidegháború logikája szerint épültek fel. Az országokat három főosztályba csoportosították: „baráti” (szocialista), „tőkés” és „fejlődő”. Az intézet fontos irányelve volt, hogy a szocialista országokkal elmélyítse a kapcsolatokat és fokozza „az együvé tartozás tudatát”. A gyarmatosítás alól frissen felszabadult afrikai országok esetében egyéb missziót is vállalt a KKI: segítséget nyújtott tudományos és politikai káderek képzésében, illetve a gazdasági és a tudományos élet megszervezésében.²⁰

Kaszab Zoltán törekvései jól illeszkedtek a Kulturális Kapcsolatok Intézete irányelveihez. A főigazgató egy 1974-es levele alapján a múzeum részt kívánt venni a tudományos és kulturális nemzetközi cserekapcsolatokban, és Afrika esetében

¹⁸ László, 2021. 63–85.

¹⁹ Uo. 65., 71., 73–80.

²⁰ Uo. 68.

Zaire, Ghána, Tanzánia, „Abesszínia”, Szudán és Kongó társszervezeteivel szeretett volna együttműködni. Az ösztöndíjasok küldésével és fogadásával Kaszab szerint így módon a múzeum munkatársai nemcsak tudományos kötelességeiknek tennének eleget, hanem a szocializmus nemzetközi építéséből is feladatot vállalnának.²¹ De a Kulturális Kapcsolatok Intézetén (és részben a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztályán) keresztül bonyolódott az is, ha egy afrikai ország kereste meg a budapesti Természettudományi Múzeumot együttműködés céljából. Ez történt 1981-ben, amikor a Szomáliai Tudományos Akadémia Kaszab segítségét kérte a Szomáliai Nemzeti Múzeum természettudományi osztályának megszervezéséhez. Az akadémia elnöke, Ali Abdirahman Hirsi emellett meghívta a múzeum két-három munkatársát, hogy egyéb együttműködési lehetőségekről is tárgyaljanak.²²

Volt egy harmadik lehetőség is arra, hogy a múzeum Afrika-gyűjteménye gyarapodjon. Az iktatókönyvek tanúsága szerint a múzeum vezetése örömmel fogadta a kontinensen élő vagy utazó magyar gyűjtők önkéntes adományait. Így hálával fogadták az évtizedek óta Kelet-Afrikában élő orvos, Sáska Sándor tanzániai vadvilágról készített fotóit (1971).²³ Örömmel fogadták el Ignác Ferenc felajánlását is (1974), amely szerint a gödöllői vadász önként folytatja a Széchenyi Zsigmond és Szunyoghy János által megkezdett anyaggyűjtést. Mindez azt jelenti, hogy Ignác a második afrikai útja előtt lépett kapcsolatba a múzeum vezetésével.

A budapesti Természettudományi Múzeum levéltári forrásai alapján tehát Ignác nem a múzeum megbízásából gyűjtött anyagot, hanem önként ajánlotta fel szolgálatait. Felajánlása viszont jól illeszkedett a múzeum hagyományaihoz és (a magyar állam) afrikai törekvéseihez. Ennek megfelelően Kaszab Zoltán főigazgató magyar és angol nyelvű ajánlólevelekkel látta el Ignácot. A magyar nyelvű levelek a magyar hatóságok számára készültek, míg az angol ajánlás címzettjei Szudán, Kenya és Tanzánia illetékes vadászati és vadgazdálkodási hivatalai voltak. Kaszab azt kérte afrikai partnereitől, hogy segítsék elő a „magyar Afrika-kutató vadász” útjait, és az általa begyűjtött apró szőrmes rágcsálók és kis termetű szőrmes ragadozók tartósított bőrét, koponyáját postázzák a budapesti múzeum címére, és gondoskodjanak az országból való kihozatalhoz szükséges engedélyekről is.²⁴

A Természettudományi Múzeum Emlősgyűjteményében azonban nem őriznek olyan anyagot, amelynek eredetét Ignác Ferenchez lehetne kötni. További rejtély, hogy Ignác könyve, a *Habub Szudán felett* tanúsága szerint nemcsak apró szőrmes rágcsálókat és ragadozókat gyűjtött, hanem vadászott antilopfélékre, zeb-rára, nagymacsákra (gepárd, leopárd, oroszlán) és elefántra is.²⁵ Bizonyíték nincs rá, de nem elképzelhetetlen, hogy az általa elejtett vadak egy részének a bőre eljutott valahogy Budapestre.

21 MTM TTGY, Főigazgatóság, 1974/261.

22 MTM TTGY, Főigazgatóság, 1981/258, 981.

23 MTM TTGY, Főigazgatóság, 1971/394.; Sáska, 1933. 316–318.; Sáska, 1937. 361–371.; Sava (Sáska), 1940. 1.; Sáska, 1969; Kubassek, 1990. 15–20.

24 MTM TTGY, Főigazgatóság, 1974/606, 974.

25 Ignác, 1979. 61., 89–93.

A kor vadászati szabályai szerint Ignác mellett mindig tartózkodott egy vagy több vadőr, akik az adott kelet-afrikai állam vadászati és vadgazdálkodási szervezeteinek a hivatalnokai is voltak. Az elejtett vadak feldolgozásáról és leadásáról ők gondoskodtak. A kelet-afrikai vadgazdálkodásról szóló szakirodalom alapján három helyen akadhatott el a gödöllői vadász által begyűjtött anyag: az illetékes afrikai hivatalnál (amely maga tette pénzzé a gyűjtést); eljutott az anyag a budapesti múzeumba úgy, hogy az eredetét igazoló papírok útközben elvesztek; vagy a magyar fővárosba postázott anyag egyszerűen nem érkezett meg. Ez utóbbi a múzeum egykori munkatársának, Barina Zoltánnak a szóbeli közlése szerint a véletlen műve is lehetett: az 1950-es évektől fogva ugyanis többször előfordult, hogy a múzeum munkatársai által külföldi terepen begyűjtött és becsomagolt anyag a jó címzés ellenére sem érkezett meg Budapestre.²⁶

Csorba Gábor, a múzeum Emlősgyűjteményének kurátora írásbeli közlése szerint mindenesetre az intézménynek van néhány 1970-es évekből származó kitömött afrikai nagyemlős példánya, amelyek eredete ismeretlen. Ezeknek a példányoknak a neve és mennyisége szerepel azokon a listákon, amelyeket a múzeum munkatársa, Eöry Miklós készített el egy 1976–1977-ben megvalósítandó Afrika-kiállítás részére. A kiállítás terveit Eöry Kaszab Zoltán utasítására dolgozta ki, és az előkészületek részeként állította össze a katalógust a múzeum teljes Afrika-anyagáról, feltüntetve az egyes preparátumok mellett, hogy „rég” vagy „új” gyűjtésből származik (például: „3 db leopárd, új”). A múzeum Tudománytörténeti Gyűjteményében őrzött iktatókönyvek tanúsága szerint az „új” gyűjtések az (1960–)1970-es évek két-három expedíciójából származnak. Tekintve hogy a múzeum által szervezett expedíciók, az iktatókönyvek alapján, nyugat-afrikai országok területén zajlottak, a listán szereplő és csak Kelet-Afrikában honos „új” állatok neveit érdemes lenne összevetni azokéival, amelyeket Ignác állítása szerint elejtett. Mindenesetre az említett „két-három” expedícióba akár beletartozhat a gödöllői vadász második útja is. Összességében tehát nem lehet egyértelműen kizárni, hogy az Ignác által begyűjtött vadállatok preparátumának egy része nem jutott el a Természettudományi Múzeumba.²⁷

Ignác 1980 utáni gyűjtései (Pápua Új-Guinea) kapcsán a sydney-i Australian Museum nem erősítette meg írásban, hogy a gödöllői vadász valaha a munkatársa lett volna. A fenti minta alapján azonban elképzelhető a munkakapcsolat Ignác és az ausztrál múzeum között.

26 Weiskopf, 2015. 430–431., 441–447.

27 MTM TTY, Iktatókönyvek, 1974/606.; MTM TTY, Iktatókönyvek, 1976/140.; MTM TTY, Iktatókönyvek, 1978/683.; MTM TTY, Főigazgatóság, 1976 (szám nélküli iratok dossziéja); MTM TTY, Főigazgatóság, 1976 (szám nélküli iratok dossziéja), 140/976.

Neokolonializmus Kelet-Afrikában az 1970-es években

A nyugat-európai hatalomgyakorlás túlélése Kelet-Afrikában: a szafariturizmus

A kelet-afrikai államok függetlenné válásának folyamata során, a szakirodalom egybehangzó véleménye alapján, nem sikerült teljesen felszámolni a koloniális függést az egykori gyarmattartó hatalmaktól, és általában az európai és az észak-amerikai kontinensről. Noha formailag megszűnt a brit fennhatóság, és az 1960-as években megszerveződött az új államszervezet Tanzániában, Kenyában és egyéb országokban is, a turizmuson keresztül átöröklődtek a koloniális függés fontosabb elemei. A modern szafariturizmus laboratóriuma az egykori brit Kelet-Afrika volt az első világháború végétől az 1970-es évek elejéig.²⁸

A szafariturizmus az 1960-as évektől fogva a neokolonializmus látványos formája lett, amelyen keresztül a kelet-afrikai országok helye a globális hierarchiában átstrukturálódott. Egy sajátos nemzetközi ipar épült erre a jelenségre, amelyet Hazel Tucker a telepese gyarmatosítás (settler colonialism) új formájának tart.²⁹ Ebben a folyamatban anyagi okok miatt az afrikai államok is érdekelték voltak: „open-door laissez-faire” politikával csalogatták a turistákat, hogy azok vadászként, útikönyvíróként vagy befektetőként további turistákat csalogassanak tömegesen az országba. A „big five” elejtése (elefánt, oroszlán, orrszarvú, gepárd, zsiráf) az átlag amerikai és európai számára is elérhetővé vált, ahogy annak a lehetősége is, hogy az Afrikához kapcsolódó egzotikus mítoszokat személyesen élje át.³⁰

A globálissá váló és nemzetközi szervezetek felügyelte iparág jellegzetes marketingfogása volt, hogy a vadászatot és a vadvédelmet összekapcsolta a tudománnyal és annak európai eredetű, felvilágosodásig nyúló imperialista szemléletével. Az afrikai neokolonializmus e formájának vizsgálatával a „tudományos kolonializmus” (scientific colonialism) és egy önálló diszciplína jegyeit magán viselő „szafaritudományok” (safari science) foglalkoznak.³¹

A modern szafariturizmus közvetlen előzményei a gyarmati időszak utolsó évtizedeibe nyúlnak vissza, amikor a kialakult vadászati technikákat, a tűzfegyverhasználatot, a természet birtokbavételét (területhasználat) és a helyi lakosság vadászban való részvételének módjait (nyomkövetés, vadhajtas, táborépítés és -őrzés, tehercipelés, vadfeldolgozás és -preparálás, vadhúsforgalmazás) már jogszabályokban rögzítették (az úgynevezett „big game hunting expeditions” szabályozása). Mindehhez kapcsolódva, a második világháborút követően, drámai módon alakult át a nemzeti parkok hálózata, azok működtetése és a vadgazdálkodás szabályozása. Főként amiatt, mert új erőre kaptak az Afrika-mítosz kapcsán az „éden” és a „paradicsom” kliséi, ahogy a vadászat kultusza is. A kontinens természeti adottságainak védelmére, konzerválására és modernizációjára a gyarmatosító hatalom immár az emberiség nevében kezdett jogot formálni: a tájat nyugat-európai elvek alapján ala-

28 Simonis, 2016. 12.

29 Tucker, 2019. 91–92.

30 Maekawa, 2015. 317–341.; Tucker, 2019. 93–96.

31 Acosta-Cazares, 1997.

kíttették át, és részben a helyi lakosok hagyományos életformájától szerették volna megvédeni. A természetvédelem ezen formája a gyarmatosítás új formája lett, hiszen feladatait 1948 óta hivatalosan is a brit Colonial Office hatáskörébe rendelték.³²

A brit kormány úgynevezett „game committee”-ket állított fel Kelet-Afrikában, főként brit természettudósokból, arisztokratákból, felfedezőkből és csúcshivatalnokokból, hogy úgynevezett „game park”-okat alapítsanak, és szervezzék meg működésüket, alkossák meg alapszabályzatukat, állapítsák meg a parkok területi kiterjedését, jogi hatáskörét, és úgy általában teremtsék meg az ellenőrzés minden formáját. Ezt követően tegyék lehetővé tudományos érdekekre hivatkozva a „köz” számára a terület esztétikai, földrajzi, történeti, régészeti és vadászati birtokbavételének lehetőségét. A „köz” kifejezésből kirekesztették a helyi lakosokat: barbárnak és elmaradottnak bélyegzett életmódjuk miatt vagy be sem engedték őket, vagy csak szigorú feltételek mellett léphettek a parkok területére; elvágva a helyi törzseket ezzel hagyományos víz-, fa- és élelmiszerforrásaiktól. A vadgazdálkodást és a parkokat teljes mértékben az exkluzív szafariturizmus számára tartották fenn.³³

A britek által kiépített rend nem szűnt meg teljesen a függetlenség elnyerését követően sem. Kenyában például 1963 után is ezek a parkok maradtak a szafariturizmus centrumai, ahol alapvetően afrikai egzotikus kalandokra vágyó brit, német, amerikai, olasz és francia vadászokat és látogatókat szolgáltak ki. A területhasználat változatlanágát konzerválták a részben kormányzati, részben NGO-alapon szerveződő, nyugat-európai állampolgárok által dominált és a szafariturizmusból profitáló új szervezetek is (Max Planck Institute, Union for the Conservation of Nature, World Wide Fund for Nature, African Wildlife Foundation, Kenya Tourist Board, East African Wildlife Society).³⁴

A fenti modell szerint felépült nemzetipark-hálózat, szafariturizmus, vadvédelem és vadgazdálkodás a gazdasági élet legfontosabb pillérjeivé váltak Kenyában és Tanzániában az 1970-es évektől. Napjainkban e kérdéskör vizsgálata lett egyik kiemelten fontos kutatási területe az ökoimperializmus (eco-imperialism), a politikai gazdaság (political economy) és a kulturális földrajz (cultural geography) művelőinek is az afrikai neokolonializmust kutatók mellett.³⁵

Mindamellet, hogy a vadgazdálkodás feletti totális ellenőrzés modellje, ahogy az afrikai természet csaknem vallásos imádata is, a vadászat sajátos rituáléján keresztül egyértelműen nyugati eredetű, a teljes képhez hozzátartozik, hogy a ma is működő rendszernek vannak szocialista gyökerei is. Noha a kenyai és tanzániai politikusok és pártok alapvetően közömbösek voltak a vadvilág imádata iránt,³⁶ hamar rájöttek arra, hogy ezen keresztül hazájuknak elismertséget és diplomáciai támogatást szerezhetnek a szocialista államok részéről is. A szafarivadászatokból

32 Neumann, 2002. 22–41.; Wels, 2004. 76–94.; Rich, 2009; Bell, 2017. 369–384.

33 Akama, 2004. 140–143.; Akama, 2011. 282–283.

34 Akama, 2004. 145–150.; Akama, 2011. 283.

35 Neumann, 1995. 149–169.; Norton, 1996. 355–373.; Garland, 2008. 51–74.; Akama, 2011. 283–291.

36 Julius Kambarage Nyerere (1922–1999) marxista politikus, Tanzánia elnöke (1964–1985) egyenesen így vélekedett 1960-ban: „I personally am not very interested in animals. I do not want to spend my holidays watching crocodiles.” Idézi: Weiskopf, 2015. 431.

pénzt akartak keresni a szocialista országok állampolgárai révén is, és ehhez az út a szocialista államszervezési modell bizonyos elemeinek átvételén vezetett.

Kenya és Tanzánia politikusai egyrészt egyértelműen jelezték a kelet-európai államok vezetőinek, hogy az emberiség nevében birtokba vett afrikai természet a szocialista világ polgárai számára is elérhető, az ő „természeti örökségüknek” is tekintendő. A pénzért történő vadászat, az állatkertek közötti csere, a preparált állatbőrök és csontok kereskedelme (értékesítése) az 1970-es évek derekától a szocialista országok számára is lehetővé vált (wildlife diplomacy). A rendszerben másrészt az lett a szocialista innováció, hogy egyes kelet-afrikai (kormány)pártok kísérletet tettek a szafariturizmushoz kapcsolódó iparágak teljes vagy részleges államosítására és bizonyos bevételi források monopolizálására. A vadgazdálkodás Tanzániában például az új szocialista társadalom kiépítésének, sőt a modern nemzeti identitásnak (nemzetépítésnek) is eszköze lett.³⁷

E szocialista gyökerek ellenére, a szafarihoz kapcsolódó audiovizuális (film, hangfelvételek, fotók) és nyomtatott reprezentációk teljes mértékben a nyugati ízlésvilágnak megfelelően alakultak, és a klasszikus koloniális reflexek és attitűdök reprodukciójához, demokratizálódásához és tovább örökítéséhez vezettek még a Szovjetunió dominálta államokban is. A „mással”, az „idegennel”, a „sötét kontinenssel”, a „bennszülettekkel/feketékkel”, a vadállatokkal és úgy általában ezzel az Afrikáról mesterségesen kialakított képpel immár nemcsak arisztokraták és csúcs-hivatalnokok, hanem megfelelő anyagi ellenszolgáltatás keretében az európai és amerikai átlagemberek is találkozhattak, függetlenül attól, hogy kapitalista vagy szocialista országból érkeztek. Az afrikai szafarikalandok ígéretével kecsegtető propaganda és marketingfogások ugyanis nagyon hasonlóak voltak a hidegháború mindkét érdekszférájában: a Hollywoodban forgatott Tarzan-filmeket és a rendkívül népszerű *Daktari* című sorozatot többek között a szocialista Magyarországon is nagy sikerrel vetítették. Az a magyar, aki az eredeti, az egzotikus és autentikus megismerésére törekedett, az vágyainak ideális terepet talált Kelet-Afrika vadonjaiban.³⁸

Összességében tehát a vadászat töretlenül és sikeresen tovább örökölte a transzatlanti világ koloniális tradícióit Kelet-Afrikában is. Mivel a vadászat kultúrájában Magyarországon sem volt törés 1945 után, a nyugat-európai és magyar vadászat koloniális hagyományai között folyamatosan fennállt az interakció lehetősége a hidegháború idején is. Az 1970-es években folytatott, két kelet-afrikai vadásztúráján keresztül Ignác Ferenc nemcsak haszonélvezője volt a fent leírt szafariturizmus rendszerének, hanem személyén keresztül kapcsolódási pontot is jelentett a nyugat- és a kelet-európai koloniális hagyományok között. Ez utóbbi Ignác szudáni, kenyai és tanzániai kísérői számára kevésbé volt látható. Szemükben a magyar turista egy volt a fehér európai vadászok közül, akinek paternalista és maszkulin viselkedése nem volt ismeretlen a helyiek előtt.³⁹

37 Weiskopf, 2015. 429–430., 441–447.

38 Little, 1991. 148–163.; Cejas, 2007. 121–134.; Wheatley, 2013. 257–275.; Simonis, 2016. 3., 13–26.

39 *Vadászskörút*, 1972. 5.; Ignác, 1972. 8.; Ignác, 1975. 1.; Ignác, 1976a. 1.; Ignác, 1979. 6–9., 57–61., 85–86., 170–173.

Ignác Ferenc, írásai alapján, Magyarországon már gyermekkorában hozzáért azokhoz a transzatlanti eredetű audiovizuális és nyomtatott forrásokhoz, amelyek sikerrel alakították ki benne Afrikáról az „éden”, a „vágyak földje”, a „paradicsom” és a „szentély” („az őserdő mint katedrális”) mítoszait. A Tarzan-regények, a *Daktari* című sorozat vagy az *Elza kölykei* című könyv hatására már kisiskolásként arra vágyott, hogy „dzsungeljáró vadász” legyen, „festett, meztelen testű bennszülöttekkel” harcoljon, és „birokra kelhessen az őserdő vadjaival”. Mindez Ignác esetében is jól dokumentálható forrása lett a „fehér ember agressziójának”, amellyel az afrikai őserdőt és szavannát akarta később fizikailag is birtokba venni és a vadászaton keresztül rituálisan leigázni. Mindehhez idővel társult a vadvilág vélt, valós vagy teremtett természeti idillje megóvásának a gondolata és a tudomány szolgálatában álló vadászat legitimációjának megteremtése.⁴⁰

Kína nagyhatalmi ambíciói Kelet-Afrikában

A posztkolonializmus első évtizedeiben Afrika országaira mint a világpiac feltörekvő szereplőire tekintettek, ahol a fejlődésnek szép kilátásai voltak. Az új piacokra befektetőként és kereskedelmi partnerként szemet vetett a nagyhatalmi ambíciókat ápoló India és Kína is az 1970-es években. A gyarmati uralom összeomlását követő hatalmi vákuumot egyik ázsiai állam sem csak gazdasági értelemben szerette volna kitölteni, a távlati cél mind Újdelhi, mind Peking esetében politikai befolyásszerzésre is irányult.

A Kínai Népköztársaság azonban nem számított új jövevénynek az 1970-es évek Kelet-Afrikájában. A világforradalom terjesztésének agendája, a nemzetközi elismertség kényszeres és pragmatikus hajszolása által motiválva Peking már a Mao-korszak kezdete óta (1949) szállított fegyvereket vagy nyújtott anyagi segítséget baloldali pártoknak és szervezeteknek. Az 1950–1960-as évekbeli kínai külpolitika ugyan költséges és fenntarthatatlan politikai célokat tűzött ki, a Tanzánia és Zambia közti vasútvonal (Tazara) építése és bizonyos egészségügyi (humanitárius) akciók révén mégis szerzett némi bizalmi tőkét Kelet-Afrikában. A függetlenné vált kelet-afrikai országok vezetői azonban észrevették, hogy a Kínából érkező támogatások elfogadása nemcsak segít lazítani az egykori gyarmatosító hatalmakkal fenn tartott kapcsolatok szorosságán, hanem egyúttal utat nyit egy immár kelet felől fenyegető gazdasági gyarmatosító törekvésnek, mégpedig nem egy kapitalista, hanem egy kommunista nagyhatalom irányából.⁴¹

Az 1970-es években Kína újult erővel vetette bele magát az új *scramble for Africa*-ba, gazdasági törekvéseit azonban komolyan korlátozta, hogy kereskedelmét és beruházási lehetőségeit továbbra is ideológiai céloknak vetette alá. Miközben a transzatlanti államok megoldást találtak hatalmuk egy részének átmentésére, a maoizmus dogmatikus erőltetése nem tette vonzó alternatívává Kína jelenlétét a térségben. Ennek a jellegzetes és ellentmondásokkal teli politikának – a maoista

40 Ignác, 1979. 7–9., 43., 157., 162., 165., 168., 171–172.; Nelson, 2003. 65–86.

41 Veeck-Diop, 2012. 400–418.; Wang-Elliot, 2014. 1012., 1027.; Kulkarni, 2018. 2–4., 14.

gerilla, a radikális értelmiségi és az autoriter vezető mintájának exportja vs. kínai befektetések – komoly szépirodalmi emlékezete maradt Afrikában.⁴²

Ignác többször utalt arra könyvében, hogy Kína a kollektivizálás modelljének erőszakos propagálásával és a szövetkezeti gazdaságok erőszakos terjesztésével informális birodalomépítésbe kezdett Kelet-Afrika bizonyos területein. Mindez azért volt érdekes a magyar vadász számára, mert hazája történelmi tapasztalataiból ő azt szűrte le, hogy ez a fajta politika zsákutcának és károsnak bizonyult a szocialista Magyarország esetében. Ignác a szocialista világrend afrikai exportját általánosságban véve nem tartotta lehetetlennek abban az esetben, ha az nem kínai mintákat követ. A gödöllői globetrotter a szocializmus valós természetét jól ismerő, tapasztalt kelet-európai férfi szarkasztikus derűjével tekintett a többek között Zanzibár szigetén tevékenykedő kínai aktivistákra, akik mélyen hittek abban, hogy Mao Ce-tung idézeteinek angol nyelven kiadott kötete vagy világról alkotott frappáns gondolatai felszabadító hatással lesznek az itt élők mindennapjaira. Ignác ugyanakkor elismerte a könyvében, hogy neki, mint szocialista országból érkező turistának, tekintélyt biztosított a helyiek szemében Kína kelet-afrikai jelenléte is.⁴³

Kelet-Európa és Kelet-Afrika országainak a kapcsolata az 1970-es években

A kelet-afrikai országok a hidegháború idején nyerték el a függetlenségüket, és a hidegháború sajátos ideológiai, politikai és katonai körülményei között kerültek kapcsolatba az európai szocialista országok közösségével. Voltaképpen azt lehet mondani, hogy a két világrész kapcsolata a hidegháború egyik nem várt mellékterméke volt. A függetlenné vált afrikai országok, túlélésük és a fejlődésük érdekében, új diplomáciai kapcsolatokat és államszervezési mintákat kerestek kül- és belpolitikai viszonyaik stabilizálására. A szocializmus alternatívát kínált nekik az egykori gyarmatosítók államépítési hagyományaival szemben.⁴⁴

Nem volt egyszerű utat találni az Egyesült Államok és a Szovjetunió dominálta ideológiai szembenállás határmezsgyéjén. A két szuperhatalom különféle nyomásgyakorló eszközök igénybevételével akarta elérni, hogy az afrikai országok az általuk képviselt államszervezési modellt válasszák. A függetlenné váló államok politikai elitje azonban nem tartotta feltétlenül szükségesnek, hogy nyíltan válaszson a „kapitalista” vagy a „szocialista” minta között. Egyrészt az „el nem kötelezettek” nemzetközi közössége is tárt karokkal várta őket, másrészt az egykori gyarmatosítók új eszközökkel kezdtek hozzá pénzügyi befolyásuk visszaszerzéséhez. Ez utóbbi miatt döntött úgy Julius Nyerere tanzániai elnök 1967-ben, hogy hazáját megpróbálja a szocialista államépítési elvek szerint átalakítani. Annak ellenére, hogy a vadgazdálkodással kapcsolatos gazdasági ágazatokat a szocialista országok küldte szakértők segítségével alakította át, és az állam- és nemzetépítésben is szocialista modelleket követett, a szafariturizmus kialakult nemzetközi rendje nem

42 Melber, 2007. 6–9.; Taylo, 2007. 10–25.; Yoon, 2021. 167–196.

43 Ignác, 1979. 118–122., 135.

44 Glass, 1980. 305–312.; Hutchful, 1991. 50.

tette lehetővé, hogy Tanzánia függősége a globális észak kapitalista államaitól túlzottan meggyengüljön.⁴⁵

Az államépítési, társadalomszervezési és gazdasági tapasztalatok átadásán túl a kelet-európai országok szakértői komoly szerepet játszottak a kelet-afrikai országok kulturális és tudományos szervezeteinek kiépítésében is (lásd a Magyar Természettudományi Múzeum és a Szomáliai Tudományos Akadémia levelezését). A szocialista globalizáció és szolidaritás gondolata az emberi jogok védelme és az egészségügyi kapcsolatok fejlődése révén is komoly befolyást szerzett Kelet-Afrika egyes országaiban.⁴⁶

Ignác Ferenc figyelemre méltóan sokat reflektált könyvében a gyarmati uralom alól felszabaduló országok szocializmushoz való viszonyára. Egyrészt ismerte a kelet-afrikai országok függetlenné válásának fontosabb dátumait, másrészt többször megemlékezett arról, hogy az egykori gyarmatosítók milyen kegyetlenkedéseket követtek el a helyi lakosokkal szemben, vagy hogy az egykori brit urak milyen módon örökítették át hatalmuk egy részét a gyarmati uralom összeomlása utáni időkre (nagy ültetvények birtoklása, vadászatok).⁴⁷

Ignác meglátása szerint Tanzániában a szocializmus hozta el a modernizációt és ezzel a jólét félreismerhetetlen jeleit az egyszerű emberek számára. Az áram és az ivóvíz elérhetősége érezhetően sokat javított az életkörülményeken, de az állam polgáraival szembeni attitűdjeinek változása talán még ennél is fontosabb újdonság volt. Ugyanígy, a nők egyenjogúsításának megindulása, a tömeges írástudatlanság felszámolásának első lépése Ignác szemében a szocialista eszmék felbukkanásához kapcsolódott. A gödöllői vadász tapasztalata szerint a szocialista világrend kelet-afrikai megjelenése – ha nem is azonnal, de – véget vetett az egykori gyarmatosítók elnyomó politikájának, a térség fejlődésének motorja volt, és pozitív érzelmeket váltott ki a helyi egyszerű emberekben a szocialista országokból érkező látogatók irányába.⁴⁸

Noha Ignác a kínai kommunizmus aktivistái által terjesztett propagandával szemben távolságtartó vagy elutasító magatartást tanúsított, és könyvében nem törekedett saját politikai nézeteit bővebben kifejezni (alapvetően apolitikus pozíciót képviselt), elismerte, hogy vadászatai során időnként átjárta valamiféle közösségvállalás, egyfajta azonosulásérzet a nemzetközi szocialista közösséggel. A szocialista Magyarország állampolgáraként egyes helyzetekben a globális szocialista világrend képviselőjének szerepében találta magát, ami tekintélyt kölcsönzött neki a helyiek szemében. Ezekben a pillanatokban a magyar vadász úgy érezte, hogy (fehér európai) szocialista emberként egy, a kapitalizmusnál fejlettebb rendet jelenít meg személyén keresztül („a szocialista világ felemeli a tőkés világ elnyomottjait”).⁴⁹

45 Weiskopf, 2015. 431.; Simonis, 2016. 29–32.

46 Christiaens et al. 2020. 34–35., 56.

47 Ignác, 1979. 25–26., 132., 148.

48 Uo. 108., 122., 134.

49 Uo. 31–32.

A szocialista Magyarország és Kelet-Afrika

A keleti blokk tagjaként, a Szovjetunió felügyelete alatt, Magyarország aktív külpolitikai kapcsolatokat épített ki Afrika országaival. Erre két módon volt lehetősége: különféle nemzetközi szervezeteken keresztül, vagy egyénileg. Ilyen nemzetközi szervezet volt a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) égisze alatt működő, úgynevezett Gyengénfejlett Államok Állandó Bizottsága, amely kollektív politikai és gazdasági egyeztetéseket tartott 2–4 havonta, többek között a fejlődő afrikai országokkal, így például Algériával, Angolával, Líbiával, Tanzániával, Mozambikkal, Ghánával vagy Etiópiával. A kelet-európai szocialista országok és a függetlenné váló kelet-afrikai államok közötti technológiai és tudástranszfert Moszkva alapvetően a Gyengénfejlett Államok Állandó Bizottságán keresztül koordinálta és tartotta szemmel.⁵⁰

Magyarország másrészt 1962-ben létrehozta a Nemzetközi Műszaki-Tudományos Együttműködési Irodát (International Technical and Scientific Cooperation and Trading Office, TESCO), amelynek az volt a feladata, hogy koordináljon, felügyeljen és kivitelezzen olyan technológiai, oktatási és szakképzési bilaterális megállapodásokat, amelyek főként az oktatás, az egészségügy, a mezőgazdaság és a vízgazdálkodás területén segítik elő az állam külföldi beruházásait. Búr Gábor adatai szerint a TESCO-n keresztül a magyar állam 1973-ban már több mint egy tucat szubszaharai országban volt jelen (Nigéria, Tanzánia, Ghána, Etiópia, Kenya, Uganda, Zambia, Niger, Szenegál, Szomália, Guinea), ahol nemcsak a helyi fejlesztésekben vettek részt, hanem ahonnan jelentős számú ösztöndíjas diákot is sikerrel csábítottak magyar felsőoktatási intézményekbe. Kiemelten sok ösztöndíjas helyet várta a szubszaharai régió és Kelet-Afrika hallgatóit többek között a Gödöllői Agrártudományi Egyetem, ahol nagy számban születtek a szafarivadászatokhoz vagy a nemzeti parkokhoz kapcsolódó vadgazdálkodási szakdolgozatok. A diákok utazását a magyar légitársaság, a Malév új, rendszeres afrikai járatai tették lehetővé.⁵¹

Mindez abban az egyszeri és sajátos külpolitikai környezetben jött létre, amikor az 1960-as években 17 egykori gyarmati terület nyerte el függetlenségét, amikor több afrikai országban fogalmaztak meg szocialista kormányprogramot, és amikor a Szovjetunió nyílt konfliktusba keveredett Kínával. Moszkva többek között a pekingi befolyás terjedésének korlátozása céljából támogatta a kelet-európai országok, így Magyarország kelet-afrikai ambícióit. A magyar diplomácia kihasználta a kínálkozó alkalmat és közel két évtizeden keresztül lépésről lépésre építette ki Afrika-politikájának strukturális és tartalmi kereteit.⁵²

Az 1970-es évekre összességében Magyarország egy kiforrott, jól működő és hatékony kapcsolathálón alapuló Afrika-politikát alakított ki, amely jellegét tekintve erősen szemben állt a kapitalista országok külpolitikájával. A bilaterális kapcsolatokat ugyanakkor Budapest részéről nem kívánták túlzottan megterhelni ideo-

50 Nyíri, 2008. 53.; Tarrósy, 2020. 19–20.

51 Búr, 2021. 347.; Solymári–Tarrósy, 2021. 172.

52 Ginelli, 2018; Solymári–Tarrósy, 2021. 149.

lógiai kérdésekkel. A Magyarország és Kelet-Afrika közötti gazdasági, kulturális és tudományos kooperációt erősítették azok a látogatások, amelyek során a magyar államfők, külügyminiszterek vagy egyéb kormányzati delegációk rendszeresen időt töltöttek a térségben.⁵³

Habub Szudán felett

Afrikai útleírások a szocialista Magyarországon

A kelet-európai országokban az 1950-es évektől kezdve ismét népszerű műfaj lett a széles társadalmi olvasóközönségnek szánt útleírás, amelynek nagyon sajátos műfaji elemei voltak. A sajátosság abból fakadt, hogy a műfaj erős 19. századi gyökerekkel rendelkezett a térségben. Bár az itt élőknek egészen más viszonyuk volt a kolonializmus jelenségéhez, mint nyugat-európai kortársaiknak, a világjáró, felsőbbrendű európai vadász és kalandor képe bekerült a kelet-európai szépirodalom kedvelt kliséi közé is. A hidegháború időszakában azonban Európa keleti fele a szocialista nemzetközösség része lett, és ez némi törést jelentett az útleírások evolúciója szempontjából. A műfaj erős Nyugat-ellenes ideológiai elemekkel gazdagodott, amelyek közül a legfontosabb az antikolonialista klisék felbukkanása volt.⁵⁴

A megreformált műfaj demokratikusabb lett abban az értelemben, hogy az utazók immár nem arisztokraták, hanem szocialista „átlagemberek” (politikai aktivisták, gerillák, úttörők, parasztok, munkások, haditudósítók, szocialista szakértők) voltak, akiknek műveltsége, nyitottsága és kíváncsisága vetekedett a dekadens Nyugat utazóinak (állami hivatalnokok, katonatisztek, klerikusok) hasonló tulajdonságai-val; sőt, a humanizmus és moralitás területén felül is múlta azokét. A szocialista utazó emellett már a koloniális függéseit lerázó szabad országokban gyűjtött tapasztalatokat és keresett egzotikus kalandokat, nem pedig a brit vagy a francia gyarmatokon. Az így született írások összességében a „burzsoá imperializmus” és életmód kritikái voltak, ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy közös műfaji elem maradt az Európa-centrikus szemlélet. Magyarországon a Gondolat (*Világjárók*) és a Táncsics Kiadó (*Útikalandók*) adott ki útleírásokat a szocializmus évtizedeiben.⁵⁵

Ginelli Zoltán szerint az európai szocialista országokban kiadott útirajzokról felállított modellhez képest a magyar útleírások történetének fontos megkülönböztető eleme van: mégpedig az, hogy a szocialista államrendszer kialakulásának évtizede nem jelentett semmilyen törést a műfaj evolúciója szempontjából. Jóllehet a sztálini tilalom minden „reakciós” irodalmi műfajra kiterjedt, a koloniális útirajzok és az egzotikus arisztokrata vadászatok bemutató novellák kiadása Magyarországon töretlenül folytatódhatott. A Széchenyi Zsigmond és Kittenberger Kálmán vadászélményeit tartalmazó, a két világháború közötti időszakban megjelent köte-

⁵³ Búr, 2021. 348.; Solymári–Tarrósy, 2021. 174.

⁵⁴ Burton et al., 2023. 237–238.

⁵⁵ Uo. 237., 239–241., 244–254.

teket több százezres példányszámban újra kiadták. Ginelli kutatási adatai szerint e két nemzetközileg is ismert magyar Afrika-vadász publikációi nemcsak az olvasóközönség igényeit elégítették ki; ezek az írások egyúttal arra is felhívták a figyelmet, hogy a világháborúban és 1956-ban elpusztult Afrika-gyűjtemények (Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Természettudományi Múzeum) anyagának pótlására új tudományos, vadászati expedíciókat kell indítani.⁵⁶

De hogyan illeszkedik Ignác *Habub Szudán felett* (1979) című könyve a fentiekhez? Ginelli Zoltán értelmezésében a kötet egy jellegzetes késő hidegháborús írás, amely faji kérdésekben a földrajzi determinizmus régi kolonialista kliséit elevenítette fel. Ignác úgy írja le az általa látott törzsi szokásokat és rituálét, hogy azzal az európaiak és az afrikaiak közötti nagy kulturális különbségeket hangsúlyozza. Afrika és a vidéki elmaradottságból kitörni képtelen vad és tradicionális népei úgy jelennek meg Ignác könyvében, hogy azok ellenpontot képezzenek Európa civilizált és fejlett nemzeteinek kulturális felsőbbbségével szemben.⁵⁷

A kortárs recenziók (1979–1980) ennél jóval felszínesebb kritikát gyakoroltak Ignác úti élményeiről. Vagy érdektelennek, silány szépirodalmi műnek titulálták, amely nem szól másról, mint a szerző önheroizálásáról, vagy ellenkezőleg, lelkesedtek annak kalandregény jellege iránt és tovább építették az önjelölt Afrika-kutató hazai mítoszát.⁵⁸ A kötet a fentiekén túl nem keltette fel a posztkoloniális kutatások figyelmét, pedig Ignác könyve még legalább két dolog miatt érdekes. Egyrészt azért, mert a koloniális vadászokról szóló írások mellett örököse az 1914 előtti osztrák–magyar globetrotter szépirodalomnak is (mindkettő 19. századi brit irodalmi mintákat követett), másrészt pedig szókinszében megőrzött valamennyi emléket a magyar nemzet saját koloniális élményeiből is, amelyek az osztrák–magyar Bosznia-Hercegovinához kapcsolódnak.

Ignác Ferenc, a koloniális vadász

Nagyon érdekes megfigyelni Ignác könyvében azt a folyamatot, ahogy egy szocialista országból érkező, kezdetben némileg bizonytalan ember, aki hálás a sorsnak, hogy eljuthatott álmai földjére az otthoni mindennapok elől menekülve („Afrika nekem a paradicsom, Földünk eldorádója; ha ott vagyok, feloldódik bennem minden kötöttség a civilizáció minden rendű és rangú formaságától.”),⁵⁹ néhány hetes afrikai tartózkodás után átalakul egy hamisítatlan európai fehér vadásszá, aki már felülről néz a helyiekre. A szocialista világ államközi kapcsolatainak segítségével külföldre jutott magyar férfi kezdetben megilletődve, kísérőit keresztnevükön szólítva („szudáni Ahmed, maszáj Pemba, csaga Gusztáv, ugandai Entó”) és őket egyenrangúnak tekintve teszi meg első lépéseit Kelet-Afrikában. Aztán néhány hetes, a szavannán és a dzsungelben eltöltött vadászat után közte és kísérői között, akik ekkor már nagyrészt névtelenek maradnak („vendéglátóim”), észrevétlenül kialakul

56 Kittenberger, 1955a; Kittenberger, 1955b; Széchenyi, 1959; Burton et al., 2023. 248.

57 Burton et al., 256.

58 T. P., 1979. 3.; *Homokvihar*, 1980. 259.

59 Ignác, 1979. 173.

az az alá-fölé rendeltségi viszony, amelyet a helyiek reflexből vesznek fel vele mint fehér európaival szemben. És ebbe a felsőbbrendű szerepbe, ebbe a hierarchiába Ignác könnyedén, észrevétlenül belesimul. Ezt a változást elsősorban a könyv szóhasználatán, fogalmain keresztül lehet pontosan nyomon követni. De honnan ered az a szókincs, amelyet Ignác könyve írásakor könnyedén fel tudott eleveníteni?⁶⁰

A vadászattal kapcsolatos magyar koloniális szókincs elsősorban a már korábban többször említett két nagy Afrika-vadász, Széchenyi Zsigmond és Kittenberger Kálmán könyveiből származik, akik Ignác számára „nagy hírű elődök”. De a könyvben a gödöllői vadász utal még Teleki Sámuelre, illetve David Livingstone és Henry Morton Stanley egykori útjaira is, amelyekről már számos magyar nyelvű kiadvány állt rendelkezésre a szocialista korszakban. Ignác a saját vadászataival kapcsolatos élményeit e nagy elődök által írt könyvek kliséinek segítségével jeleníti meg. Figyelemre méltó, hogy a hosszú 19. század kliséi milyen élénken éltek még az 1970-es évek Magyarországon. Melyek is voltak ezek?⁶¹

A helyi vadőrök biztosította modern (brit vagy amerikai) fegyverekkel és felszereléssel (Winchester, Land Rover) űzött afrikai vadászat Ignác megítélése szerint „előkelő, nemes sport”, komoly ismereteket és tudást igénylő tudomány (az afrikai „vadászat sorrendje: először antilopfélék, nagymacsák, majd elefánt”), életveszélyes kaland („Az afrikai vadászat – a szafári – ma is éppoly érdekes és veszélyes lehet, mint régen, olykor még veszélyesebb.”; „Az afrikai vadászat nem leányálom.”) és a természet kulturális, rituális birtokbavételének egy formája („nem az öldöklésről szól”). Az afrikai erdő, az itt élő vadállatok és az itt felbukkanó vadász irodalmi képeinek erős kulturális felhangjai vannak Ignác könyvében. Az erdő az a hely, ahol a felsőbbrendű fehér ember a maga (agresszív) ösztöneit kiélheti. A vadászat civilizációs tevékenység: a vadon területális és szimbolikus birtokbavételét jelzi. A vadász nem más, mint az európai civilizáció megtestesítője, akinek csak arra kell figyelnie, hogy „tekintélyét” (felsőbbrendűségét) a helyiekkel szemben megőrizze. A tekintély, felsőbbrendűség alapja az a vadászati szakértelem, szaktudás, amely magasabb rendű a helyiek hasonló ismereteinél, és amely a világ minden táján alkalmassá teszi hőstünket a vadászatra.⁶²

Ignác önmagáról alkotott vadászönképének a fentiekén túl van még két fontos vizsgálható eleme: a ritualizált vadászat és a túlhangsúlyozott férfiasság. A ritualizált vadászatról nemcsak a *Habub*-könyvben írt. Van két további vonatkozó újságcikk, valójában egy Ignác által írt tárcsa (1972), továbbá egy olyan élmény leírása, amelyet ő mesélt el egy vidéki újságírónak (2002), ezek szintén kiváló forrásai e vadászklisé 20. századi kutatásához.

A rituális vadászat a hosszú 19. században, a Brit Birodalom területén alapvetően egy-egy világrész jellegzetes nagyvadjának elejtését jelentette (India: tigris; Afrika: fekete párduc, oroszlán stb.), ahol a „rituálék” szó alatt főleg a biztonsági előírások betartását, a nyomkövetés, a cserkészés és az elejtés módjait értették, to-

60 Ignác, 1979. 156., 173.

61 Jankó, 1907; Bodoky, 1966; Ignác, 1979. 6–7., 39., 43., 45., 119., 131., 157.

62 Ignác, 1979. 6., 8., 44–45., 49., 57–59., 61., 85–86., 170., 173.; Müller-Funk, 2002. 24.

vább a vad elejtésének folyamatához fűződő helyi, törzsi eredetű szokások gyakorlását. Ignác 1972-ben egy tanzániai elefántvadászatának eseményeit elevenítette fel tárca formájában. Az általa leírtak akár a 19. század második felében is megtörténhettek volna: a vadászatra megfelelő napszak és az alkalmas vadásztársak (vadőrök) kiválasztása, az elefántcsorda becserkészése a szavannán, az elefántbika kiválasztása és levadászása, valamint az elejtett vad vérével homlokra és mellkasra rajzolt (törzsi) jelek bemutatása akár egy századfordulós brit lord önéletrajzába is szervesen illeszkedhetek volna.⁶³

A 2002-ben, egy bizonyos SZÁ tollából megjelenő újságcikkben Ignác egy olyan kelet-afrikai oroszánvadászatot elevenített fel, amelynek végén a maszájok nevet adtak neki (Jumbo bwana), és tiszteletbeli törzstagga fogadták. A történet minden eleme 19. századi eredetű: az Afrikában vadászó fehér európai férfit „két-ségbe esve” kéri fel egy környékbeli törzs tagjai, hogy mentse meg őket egy szörnyetegtől, amely nemcsak a törzs állatait ragadja el, hanem gyerekeket is. A hős vadász nem habozik: becserkészi a fenevadat, küzdelemben végez vele, amiért a hálás maszájok a legnagyobb ajándékot adják neki: befogadják közösségükbe. A cikk autentikussága érdekében a szerző számos afrikai szót vegyített a szövegbe, és illusztrációnak közölt egy fotót a nagy ősz szakállt és fehér szafariruhát viselő Ignác Ferencről is („Tiszteletet parancsoló külső – Ignác Ferenc, a trópusok vándora”). Tekintve azonban, hogy a maszájok harcias, katonai szerveződésű törzsekben élnek, amelyek tekintélyüket éppen a ragadozók és a szomszédos törzsekkel vívott háborúkban szerezték, a történet fikciónak tekinthető.⁶⁴

E két elbeszélés alapvetően amiatt érdekes, mert a nagyvadakra vagy a ragadozó nagymacskákra való rituális vadászatról szóló történetek a 19. században a brit szépirodalom esetében a birodalomépítés kulturális eszközei voltak. A tigris vadászata Indiában a maga rituális szokásaival hozzájárult a brit birodalmi identitás megeremtéséhez, egyúttal megtestesítette a brit férfiasság eszményét. A félelemmel való szembenézés az uralomra és az uralkodásra való alkalmasság bizonyítéka volt. Másrészt a tigris India (és tegyük hozzá: Délkelet-Ázsia) szimbóluma volt: vad, fenyegető, királyi vad, a dzsungel ura. Csak a fehér (brit) vadász volt képes arra, hogy a tigrist egy szemtől szemben vívott küzdelemben legyőzze annak saját birodalmában, a dzsungelben. Aki erre képes, egyedül az méltó arra, hogy uralkodjon India lakói és a természet felett. A klisé idővel átvette többek között a francia és az amerikai szépirodalom is, többek között afrikai útleírásokat és vadászélményeket tartalmazó művekben.⁶⁵

A fentieknek megfelelően Ignác Ferenc történeteiben az oroszán és az elefánt (Kelet-)Afrika szimbólumai, melyeket egy magyar vadász győzött le. E győzelemmel Ignác kulturálisan birtokba vette Afrika keleti szegletét, megerősítette saját európai és magyar identitását, illetve a helyiekkel szemben kijelölte saját felsőbbrendű pozícióját.⁶⁶

63 Ignác, 1972. 8.

64 Ignác, 1979. 89–93.; SZÁ, 2002. 10.

65 Rich, 2009; Amin, 2020. 515–535.

66 Sramek, 2006. 659–665.

Ignác afrikai vadászatairól írt elbeszélései hemzsegek saját férfiasságának dicséretétől, amely alkalmanként kéz a kézben járt a helyiekkel szembeni paternalista attitűdjével. Ennek a jelenségnek az irodalmi megjelenítése szintén 19. századi brit mintákra vezethető vissza. Az ilyen típusú birodalomépítő hősök vidéki (Ázsia, Afrika) területeken mozogtak, a helyiekkel a saját nyelvükön beszéltek, és még némi empátiát is tanúsítottak irányukba. Bátor, kalandkereső és vakmerő férfiként viselkedtek, akik férfias erőnyeiket a természeti kihívásokkal és az emberek jelentette veszélyekkel szemben gyakorolták. Élményeiket egyedül, félelem nélkül élték meg. A róluk terjengő történeteknek és mítoszoknak alapvetően ők a forrásai, mert szükségük volt arra, hogy férfiasságuk ne csak önmaguknak, hanem csodálóiknak is imponáljon. Tetteikkel és azok elbeszélésével érték el, hogy a magányból ki lépjenek, és tisztelve, szeretve, félve legyenek. Ez a fajta maszkulinaritás idővel hozzákapcsolódott a gentlemanlét, a becsület és a méltóság jelenségeihez, illetve a fáradalmakat fizikailag jól tűrő, kisportolt test kultuszához. A mentálisan és fizikailag is erős és egészséges hőst bármikor mobilizálni lehetett az emberek védelmére, vagy a nemzet és a birodalom érdekében. Ignác szemléletére is ez jellemző. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy könyvében és újságcikkeiben Ignác Ferenc nem reflektál arra, hogy szocialista szafarivadásként a (19. századi) kolonialista vadászatok hagyományait folytatta szépíróként is.⁶⁷

Ignác, a globetrotter

A globetrotterek eredendően a 19. század új típusú brit utazói (leisure travellers) voltak, akik magukat gyakran „kulturális csodabogárként” ábrázolták, és akik a maguk felületes módján kíváncsiak voltak a világ különféle embercsoportjai közötti kulturális különbségekre. Alapvetően három dolog jellemezte őket: erős brit birodalmi tudatuk volt; a brit gyarmatbirodalmat a modern közlekedési vívmányok (gőzhajó és vasút) segítségével pár hónap alatt be tudták utazni; útjaikról nemcsak sajátos írásbeli élménybeszámolót készítettek, hanem az Egyesült Királyság múzeumainak szánt tárgyi emlékeket is gyűjtöttek. Fontos, hogy a felvilágosodás korában a Keletről alkotott sztereotip képeket írásaikkal részekre bontották: felhívták a figyelmet arra, hogy a Kelet sok apró, egymás mellett élő emberi (szub)kultúrából áll, amelyeket érdemes egyenként is megismerni a maguk egzotikuma és autentizmusa miatt. Maga a globetrotter kifejezés az 1870-es években bukkant fel a brit szépirodalomban.⁶⁸

Az osztrák Ida Pfeiffer, aki nőként egyedül utazta körül a Földet, utazásaival és publikációival lefektette a globetrotter-szépirodalom közép-európai változatának alapjait, amely magán viselte a Habsburg Birodalom sajátos kulturális jegyeit. A később, Ausztria–Magyarországról útnak induló globetrotterek írásaikon keresz-

⁶⁷ Pandian, 1993. 1., 3., 8–10.; Brown, 2006. 32–58.; Armengol, 2014. 71–89.; Bhattacharya, 2019. 12–32., 40–46.; Armengol, 2020. 833–851.

⁶⁸ Miller, 2019. 3., 15–17., 23.

tül saját birodalmi szemléletük tükrében reflektáltak azokra a földrészekre és tájakra, ahol megfordultak.

Az egzotikus világreszeket felkereső vagy magát a Földet körbeutazó, kalandokra vágyó utazók élményeiről feljegyzéseket, útleírásokat jelentettek meg, amelyek nagyon népszerű olvasmánynak számítottak a közép-európai napilapok és családi hetilapok olvasói között. A globetrotter általában nem volt arisztokrata, de tehetős társadalmi rétegből származott; egyfajta kortárs „hátizsákos turistaként” keresett fel ismeretlen tájakat, és egyfajta kortárs „bloggerként” örökítette meg tapasztalatait a maga és olvasói számára. A globetrotterek kíváncsian, nyitott szemmel járták a világot, és élményeiket olyan irodalmi műfajban, stílusban vetették papírra, ami az előismeretekkel nem rendelkező átlagolvasó számára is érthető, követhető volt. Témaválasztásaikkal is igyekeztek az olvasóikhoz igazodni, akik elsősorban az idegen tájak mindennapi élete, egzotikuma és a megélt pillanatok sajátos hangulata iránt mutattak érdeklődést. A globetrotter, aki általában azért kezdett el utazni, hogy elmeneküljön a mindennapi élet monotonitása és rutinja elől, írásaival ugyanezt az intellektuális élményt tudta nyújtani olvasóinak: az idegen tájak és népek között játszódó történetek megismerése során lehetségessé vált a kikapcsolódás, a szellemi pihenés. A műfaj legfőbb célközönsége a századfordulós és az 1970-es évek Magyarországon egyaránt nem volt más, mint a polgárosodás küszöbén álló (megrekedt) vidéki, kisvárosi olvasóközönség.

Ignác Ferenc a szocialista kori Magyarország globetrottere volt. Nem tartozott a társadalmi elitszoporthoz, de tehetős volt annyira, hogy néhány évente több hónapos költséges utakat tegyen Kelet-Afrikába. Fontosnak érezte, hogy élményeit a társadalom érdeklődő csoportjaival is megossza: vadászútjait előre bejelentette, utazásának időpontjában elbúcsúzott, a szafari heteiben rendszeres beszámolókat küldött a hazai olvasóknak („olvasói levelek”), változó benyomásaiba és érzéseibe betekintést engedett, tapasztalatait széles körben megosztotta, a megélteteket önmagának is rögzítette írásban. Visszatérte után interjúkat adott, önálló kötetben összegezte legfontosabb élményeit, és az utazásain gyűjtött tárgyi emlékeit, az utak fizikai bizonyítékait (szobrok, fényképek, hangfelvételek, mindennapi használati tárgyak, rituális eszközök, preparátumok) hazai múzeumoknak ajándékozta (Gödöllői Városi Múzeum).⁶⁹

A globetrotter-vadász találkozása az „idegennel” és a „mással”

Ignác írásaiban a (19. századi) fehér európai (arisztokrata, felfedező) férfiak kliséi alapján örökítette meg találkozásait a „mással” és az „idegennel”. Szemléletének Európa-centrikus és koloniális vonásai tagadhatatlanok. Ignác szerint a helyeket azzal lehet megnyerni, ha az ember tisztelettel tekint a szokásaikra, beszél a nyelvüket és velük közösen fogyasztja az ételeiket. Ha ezt teszi, akkor részt vehet titkos törzsi és felekezeti rituálékon (démonűzés, avatási szertartások), és értő részese

69 Egy gödöllői vadász, 1972. 8.; Árokszállási, 1972. 5.; Vadászkörút, 1972. 5.; Csiba, 1973. 7.; Cs. J., 1974. 1.; Ignác, 1975. 1.; Ignác, 1976a. 1.; Ignác, 1976b. 3.; Ignác, 1979. 121–123.

lesz ennek az ellentétekben és ellentmondásokban gazdag kulturális határregiónak. Ugyanakkor Ignác mindig kijelölte saját felsőbbrendű pozícióját a helyiekkel szemben: a „mi, európaiak” vagy a „mi, magyarok” következetesen szemben állt a néha primitívnek bélyegzett „bennszülött kísérőim” kifejezéssel, akiknek sokszor a nevüket sem jegyezte fel. A kísérők elsősorban tisztálkodási szokásaik, a természet szépsége iránti közömbösségük, elmaradott világnézetük és mindennapi babonáik révén különböztek a civilizált európai „kultúrnépektől”.⁷⁰

Mik is voltak Ignác Ferenc kelet-afrikai tapasztalatai, amikor nem európai-ként, hanem magyarként találkozott a kelet-afrikai „mással”, „idegennel” és „sajáttal”? A *Habub Szudán felett* című könyv különlegessége, hogy a kérdésre három perspektívából is ráláthatunk: a korábban már említett, Tanzániában élő Sáska Sándor és Nagy Endre, illetve Ignác szemén keresztül.

Sáska Sándor 1890-ben született, még az Osztrák–Magyar Monarchia idején, azaz a régi Magyarországon (Erdélyben), és életéből közel negyvenöt évet töltött az afrikai kontinensen orvosként, vadászként és természettudósként. Az első világháborút tűzértisztként szolgálta végig, majd orvosi végzettséget szerezve a kivándorlás mellett döntött. Egy 1933-as olaszországi rákkutató konferencia hatására Szomáliába, majd Etiópiába költözött, hogy a helyi gazdag növényvilágban kutasson gyógyászati hatóanyagok után. Éveket töltött az etióp állam szolgálatában orvosként és kutatóként, de emellett néprajzi, zoológiai és antropológiai gyűjtéseket is végzett belga, olasz és svéd múzeumoknak. Az 1935-ös olasz invázió elől brit felségterületre menekült, Tanganyikába, ahol a Gyarmati Minisztérium főorvosaként alkalmazták. Humanitárius és természetvédelmi törekvései kapcsán barátságba került Ernest Hemingwayvel és Albert Schweizerrel.⁷¹

Ignác a „dr. Szászkával” való találkozásának egy rövid fejezetet szentelt *Magyar orvos Tanzániában* címmel. A fejezet jól mutatja, hogy a magyarok évtizedes jelenléte Kelet-Afrikában egyfajta civilizációs egyenrangúságot sugall Ignác Ferenc számára a nagy nyugat-európai nemzetekkel. Szintén fontos, hogy a magyar jelenlét a kontinensen Sáska révén nem militarista, nincsenek gyarmatosítási attitűd-jei, ellenkezőleg: a rák elleni gyógyszerek utáni kutatás és a helyiek önzetlen gyógyítása morálisan emelkedettebb pozíciót jelöl ki a magyarok számára Tanzániában. Ignác véleményét az sem módosítja, hogy Sáska doktor, akinek eszébe sem jutott, hogy hazatérjen a szocialista Magyarországra vagy Romániába 1945 után, közel két évtizeden keresztül állt a brit Gyarmati Minisztérium szolgálatában, és egész habitusa az 1918/1945 előtti magyar nemesi, dzsentri mentalitást képviseli („Isten hozott öcsém! Készítsd a pálinkát! Magyar vendégünk érkezett!”) – amely mentalitással Ignác villámgyorsan azonosulni tudott. A magyar orvossal való találkozás tehát nemcsak a „mással”, hanem a „sajáttal” való találkozást is jelentette, hiszen Sáska háztartása ötezer kilométerre az otthontól, egy afrikai kisváros peremén kis Magyarországgént jelent meg.⁷²

70 Ignác, 1979. 6–7., 10., 34., 50., 53–54., 124–125., 136–138., 142., 144., 147., 155–156., 163–164., 172–173.

71 Sáska, 1935. 84–87.; Sáska, 1939; Pusztai, 2009. 28–39.

72 Ignác, 1979. 125–130.

Bár a vadászatszervezés hagyományainak átörökítőjeként Nagy Endre is kapcsolódott az 1945 előtti úri magyar világhoz, és Sáskához hasonlóan ő is aktív haszonélvezője volt a szafarivadászatok teremtette kelet-afrikai neokolonializmusnak, háztartása Ignác könyvében szintén elsősorban kis Magyarországgént jelenik meg. Annak ellenére, hogy a szocializmus szó nem hangzik el a könyv vonatkozó fejezetében, Ignác szemléletében Nagy már az 1945 utáni Kelet-Európa gyermekeként került Afrikába. Éppen ezért a két legfőbb kapcsolódási pont kettejük között már nem annyira a közös magyar etnikai származás (persze ez is), hanem az „otthoni dolgok” és az „otthoni ízek”, a szocialista Magyarország aktuális viszonyai, továbbá a magyar konyha és a vadászat iránti rajongás. Érdekes adaléka a nemzetközi szafariturizmus történetének, hogy Ignác szerint Nagy megtanította a tanzániai vadőröknek azt a magyar szokást, hogy a kalapra vagy az elejtett vadra, sikeres vadászat esetén, tört ágat kell tenni. Ez olyannyira elterjedt azután, hogy az itt vadászó brit és amerikai vendégek ezt már „afrikai szokásként” ismerték meg és vitték hazájukba.⁷³

Ignác Afrika-szemlélete az 1918 előtti európai/(osztrák-)magyar Kelet-képben gyökerezik. Az általa közvetített életképek visszatérő eleme a kosz, a bűz, az elmaradottság, a káosz, a rendetlenség és a babona, amelyek szemben állnak a civilizált Európa és Magyarország rendezett viszonyaival. Saját nemzeti kultúráját Ignác folyamatosan összeveti a kelet-afrikai országok helyi sajátosságaival. És ezen összevetésekben nemcsak a „mást” és az „idegent” azonosítja, hanem a „sajátot” is (egyres afrikai babonák teljes mértékben párhuzamai a kortárs magyarországi babonáknak). A magyar Kelet-hagyományok örököseként és szocialista országból érkezett turistaként megértéssel és empátiával tekint a mindennapi élet, a hagyományos értékek, a nemzeti kultúra megőrzésére tett helyi erőfeszítésekre, ahogy az egykori gyarmatosítók elleni sokréttű küzdelemre is. Ignác szemléletének érdekessége ugyanakkor, hogy míg a fenti dolgokban semleges, megértő világnézetet képvisel, addig a férfiassággal és a fizikai adottságokkal kapcsolatban már felsőbbrendűként tekint magára, és nézeteit jól azonosítható kolonialista klisékben fogalmazza meg. Gondolatai ebben a tekintetben nem nélkülözik a rasszista és homofób attitűdöket sem („néger”, „helyi erkölcsi viszonyok”). A helyi törzseket idővel egy jelzővel írja le („dologkerülő”, „pásztor”, „vadász”, „harcias”, „a makondékra jellemző a nagyfokú intelligencia”), majd bőrszín, fizikai szempontok és esztétika szerint osztályozza („Férfiaik a többi néger törzsetől eltérően vállasak, magasak és hosszúak.”). A „mi, magyarok” kifejezéssel kezdődő mondatai visszatérő elemei a kötetnek, és jelzései annak, hogy saját nemzeti kultúráját Ignác hierarchikusan felette látja a kelet-afrikai „gyermeki szinten álló” népekinél („Hangos kacagással, gyermekes ugrándozással, karjuk széles lengetésével járják körül az elejtett zebracsődört.”). A „mi, magyarok” kifejezések leglátványosabban azon kulturális interakciók leírását dominálják, ahol a szexuális szokásokról, potenciálnövelő szerekről és eljárásokról van

73 Uo. 77–80.

szó („Bármennyire is próbált rábeszélni, nem hajlottam a szóra. Megmagyaráztam, hogy nekünk, magyaroknak erre nincs szükségünk.”).⁷⁴

Van még egy nyelvhasználati érdekesség, ami szót érdemel. A fentiekben már többször említettük, hogy Ignác szeretett afrikai szavakat, kifejezéseket keverni a szövegeibe, hogy ezzel élményei autentikusságát erősítse („Ajkam bujako!”, szimba, csui, punda-milia, kiringózi stb.). A magyar nemzet korábbi koloniális élményére utal egy szócsoporthoz, amelyet Ignác szintén előszeretettel használ. Ez a szócsoporthoz az iszlámmal kapcsolatos. Annak ellenére, hogy a muszlim, mohamedán, ramadán, iszlám stb. szavak az 1945 utáni magyar nyelvhasználatban dominánssá váltak, Ignác következetesen az izlam, mozem, ramazán stb. kifejezéseket használja, amelyek az 1878–1918 között Bosznia-Hercegovinában gyűjtött koloniális tapasztalatok nyelvi emlékei.⁷⁵

Konklúzió

A tanulmányban bemutatott komplex kapcsolatrendszer, amely a szocialista Magyarország és Kelet-Afrika viszonyát jellemezte az 1970-es években, illetve Ignác Ferenc szafarivadászatairól szóló önheroizáló írásai lehetővé teszik, hogy kísérletet tegyünk a szocialista világrend és a neokolonializmus hidegháborús interakciójának absztrakt megközelítésére. Mit árulnak el egy önjelölt, amatőr magyar Afrika-kutató koloniális szemléletben írt publikációi a kor általános jelenségeiről?

Egyrészt azt, hogy bár az amerikai–szovjet konfliktus két szemben álló ideológiai táborra osztotta a világot, a transzatlanti-centrikus koloniális szemléletet tükröző tudás a vasfüggöny ellenére továbbra is hozzáférhető maradt a szocialista Kelet-Európában. Az útleírások műfaja, az Afrikával kapcsolatos audiovizuális és írott források (*Daktari*, Tarzan-regények), az 1971-es budapesti Vadászati Világkiállítás mind olyan jelenségek voltak, amelyek egy szocialista átlagember számára is hozzáférhető ismereteket közvetítettek Magyarországon az európai imperializmus és kolonializmus múltjáról és különböző formákban megnyilvánuló jelenéről. Ausztria–Magyarország gyarmatosítási múltjának egyes emlékei emellett töredékes formában, a vadászati és vadgazdálkodási kultúrán, illetve ennek írásbeliségén keresztül sikeresen túléltek a birodalom bukását. Az a koloniális szemlélet és szókincs, amely 1918 előtt egy szűk politikai és gazdasági elit, illetve bizonyos társadalmi középosztályok sajátja volt a régi Magyarországon, Ignác Ferenc 1970–1980-as évekbeli publikációiban is jelen van.

Ignác írásai másrészt érdekes betekintést nyújtanak abba, hogy milyen metamorfózison esett át a koloniális gondolkodás a szocializmus éveiben. Míg az Európa-centrikus gondolkodás, Magyarország Kelet és Nyugat között játszott hídszerepe (pontosabban az erről alkotott önkép) megmaradt, addig eltűnt az egykori

74 Ignác, 1979. 8., 10., 17., 21–28., 30–34., 39–40., 46., 50., 53., 55–56., 82., 87., 105., 116–119., 121., 124–125., 135–144., 147., 152–161., 164–165., 167., 172.

75 Uo. 17., 54., 61., 95., 142., 144–146., 171., 173.; Csaplár-Degovics, 2022.

Habsburg Monarchiához kapcsolódó birodalmi identitás. Míg a századfordulós közép-európai globetrotterek írásai Ausztria–Magyarország birodalmi identitásának önkéntes szolgálatában álltak, addig vajon Ignác írásai kinek a kolonializmusát és imperializmusát szolgálták?

Ignác publikációiban két erős kommunista birodalom jelenik meg a háttérben: Kína és a Szovjetunió. Kelet-Afrikában egyértelműen az előbbi játszott dominánsabb szerepet. A magyar vadász viszont határozottan távolságtartóan viszonyult Peking politikai aktivistáinak és ideológiájának jelenlétéhez. Bár élvezte Kína tekintélyének a gyümölcsseit, szocialista kötődései inkább a szovjet commonwealthhez kapcsolták Ignácot. Ez nagyon sajátos kötődés volt ugyanakkor, hiszen a szerző egyrészt nem emlegette a Szovjetuniót, másrészt a szovjet birodalmi ideológia csak a háttérben sejlik fel műveiben.

Nagyon érdekes az a szocialista országok alkotta hierarchia, ahogyan Ignác Ferenc a világot szemlélte. Alapvetően apolitikus személynek tűnik, ennek ellenére a szocialista berendezkedést globális léptékben, társadalmi szempontból, kulturálisan fejlettebbnek (humánusabbnak) látta a kapitalizmushoz képest. Lehetőségnek arra, hogy elnyomott népeket szabadítson fel a nyugat-európai gyarmatosítás hatalma alól. Kulturális és civilizációs értelemben a szocialista táboron belül Ignác Kelet-Európa országait tette a hierarchia élére, a második helyen állt a Szovjetunió és a harmadik lépcsőfokon Kína. Ez ugyanakkor nem egyezett meg az Ignác által sugalmazott politikai hierarchiával, ahol a Szovjetunió állt az élen, és Kelet-Európa csupán a második helyre szorult (Kína itt is a harmadik).

Ignác Ferenc vadászalandjairól szóló írásai azt tanúsítják, hogy a kelet-európai szocialista országoknak és állampolgáraiknak is voltak koloniális attitűdjei Kelet-Afrikában. Yuri Slezkine véleményével egyetértve azt lehet mondani, annak ellenére, hogy a Szovjetunió a maga komplex berendezkedésével és hatalmi struktúráival nem volt valódi gyarmatosító és gyarmattartó birodalom, a neokolonializmusban játszott szerepe legitim módon összevethető a transzatlanti világ országainak vonatkozó politikájával. És mivel a szocialista országok Kelet-Afrika-politikája szovjet érdekeket is szolgált, a kelet-európai államok szerepe is vizsgálható a neokolonializmuson belül.⁷⁶

Végezetül Ignác személyén keresztül jól látható, hogy a szocializmus is meg tudott békülni a kolonializmussal és az imperializmussal, ha az hasznosnak és előnyösnek bizonyult. A magyar vadász kelet-afrikai tekintélyét egyszerre biztosította a szocialista országok alkotta nemzetközi közösség, a Szovjetunió és Kína birodalmi képességei és törekvései, és az egykori nyugat-európai gyarmatosítók politikai, gazdasági és kulturális lábnyoma Kelet-Afrikában. A tanulmányban említett Sáska Sándor és Nagy Endre, mint két ismert magyar Afrika-vadász és szafariszervező, a brit gyarmati korszak örökségeként maradtak Tanzániában, és járultak hozzá Ignác helyi és magyarországi presztízsének kialakulásához. Ignác Ferenc e két magyarnak is köszönhetette, hogy Kelet-Afrika egykori gyarmati területein ő is lett „valaki”.

76 Slezkine, 2000. 227.

És hogy Ignác írásai kinek az önkéntes szolgálatában álltak? Habsburg Közép-Európa birodalmi identitása nem, csak annak hiánya tükröződik a magyar vadász publikációiban. E hiányt sem a Szovjetunió, sem a kelet-európai szocialista országok közössége nem tudta kitölteni. A szerző műveiben azonban egyértelműen kimutatható, hogy megtalálta azt az entitást, amelynek önkéntes szolgálatába állhatott. Ignác Ferenc nem egy birodalom, hanem egy kontinens önkéntes ügynöke lett: írásaiban az európai civilizáció hőseként jelenítette meg önmagát.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

MTTM = Magyar Természettudományi Múzeum (Budapest)

TTGY = Tudománytörténeti Gyűjtemény

Iktatókönyvek

1974/258: Az Afrika kiállításunkhoz az Állatkertben elpusztult állatanyag megvétele

1974/606: Ignác Ferenc részére engedélykérés apró afrikai állatok küldésére (Tanzánia, Vadgazdálkodás és Vadászat). Budapest, 1974. december 9.

1976/140: Állattár; „Afrika állatvilága” időszaki kiállítás. Budapest, 1976. február 17.

1978/683: Afrika kiállítás felújítása. Budapest, 1978. december 30.

Főigazgatóság

1971/394: Köszönőlevél a tanzániai fotókért Sáska Sándornak. Budapest, 1971. augusztus 19.

1974/261: Kaszab Zoltán levele a Kulturális Kapcsolatok Intézetéhez. Budapest, 1974. május 21.

1974/606, 974. ügyiratszám: Kaszab Zoltán magyar és angol nyelvű ajánlólevelei Ignác Ferenc részére. Budapest, 1974. december 10.

1976 (szám nélküli iratok dossziéja): Eőry Miklós jelentése és listája Kaszab Zoltánnak a múzeum Afrika-anyagáról. Budapest, 1976. október 28., 1–3.

140/976: Matunka Sándor jelentése Farkas Henriknek („Készül az Afrika kiállítás”). Budapest, 1976. február 12. és Eőry Miklós jelentése Kaszab Zoltánnak. Budapest, 1978. július 11.

1980/506, 980. ügyiratszám: A sydney-i The Australian Museum ajándéka (az ausztrál állampolgárságú George Hangay gyűjteménye)

1981/258, 981. ügyiratszám: Szomáliai kapcsolatok kiépítése

2. Kiadott források és szakirodalom

Acosta-Cazares

1997 Acosta-Cazares, Benjamin et al.: *Scientific Colonialism and Safari Science*. <https://static-web.bmj.com/clinmed/content/2000/200001/fulltext/2000010008v1/2000010008v1.htslp>.

Akama

2004 Akama, John S.: Neocolonialism, Dependency and External Control of Africa's Tourism Industry. A Case Study of Wildlife Safari Tourism in Kenya. In: *Tourism and Postcolonialism. Contested Discourses, Identities and Representations*. Eds.: Hall, C. Michael – Tucker, Hazel. London, 2004. 140–152.

2011 Akama, John S.: Shem Maingi and Blanca A. Camargo: Wildlife Conservation, Safari Tourism and the Role of Tourism Certification in Kenya: A Postcolonial Critique. In: *Tourism Recreation Research*, 36 (2011) 3. sz. 281–291. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.2011.11081673>.

Amin

2020 Amin, Neel: Hunting for Meaning: British Hunters, Banjara Hunters, and Overcoming Threats to Colonial Order in Nineteenth-Century India. In: *Environmental History*, 25. (2020) 3. sz. 515–535. DOI: <https://doi.org/10.1093/envhis/ema003>.

Antoni

2006 Antoni Judit: *Tapa, a fakéreg művészete. Válogatás Ignác Ferenc gyűjteményéből*. Gödöllő, 2006.

Armengol

2014 Armengol, Josep M.: *Masculinities in Black and White. Manliness and Whiteness in (African) American Literature*. New York, 2014.

2020 Armengol, Joseph M: Performing Manhood through Animal Killings? Revisions of Hunting as a Performance of Masculinity in Ernest Hemingway's Late Writings. In: *Men and Masculinities*, 23. (2020) 5. sz. 833–851. DOI:10.1177/1097184X20965454.

Árokszállási

1972 Árokszállási Éva: Minden méterért meg kell küzdeni. Gödöllőtől a Kilimandzsáróig. In: *Pest Megyei Hírlap*, 1972. július 16. 5.

Békés

2020 Békés Sándor: Öreg újság nem vén újság. In: *Nimród*, 108. (2020) 19–22.

Bell

2017 Bell, Katherine M.: “Wildest Dreams”: The Racial Aura of Celebrity Safari. In: *Communication and Critical/Cultural Studies*, 4. (2017) 4. sz. 369–384. DOI: <https://doi.org/10.1080/14791420.2017.1380308>.

Bencze

1976 Bencze Lajos: Alaszkai vadász „summa cum laude” doktorált a soproni egyetemen. In: *Nimród*, 8. (1976) 2. sz. 66.

Bencsik

2002 Bencsik Péter: Vég-e a határ? In: *Regio*, 13. (2002) 2. sz. 31–50.

Beretz

2001 Beretz Katalin: *Puskák – pajzsok – fohászok (Dr. Nagy Endre Afrika-vadász kalandos élete)*. Bp., 2001.

Bhattacharya

2019 Bhattacharya, Neeladri: *The Great Agrarian Conquest. The Colonial Reshaping of a Rural World*. New York, 2019.

Bodoky

1966 Bodoky Richárd: *David Livingstone*. Bp., 1966.

Brown

2006 Brown, Matthew: Gregor Macgregor: Clansman, Conquistador and Coloniser on the Fringes of the British Empire. In: *Colonial Lives across the British Empire: Imperial Career in the Long Nineteenth Century*. Eds.: Lambert, David – Lester, Alan. Cambridge, 2006. 32–57.

Bubik–Garadnai

2021 Bubik Gyöngyi – Garadnai Zoltán: „Béke, barátság, természet, egészség, pihenés, sport.” *Vadászati Világkiállítás Magyarországon 1971-ben*. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/beke_baratsag_termeszeti_egeszseg_pihenés_sport_vadászati_világkiállítás_magyarországon.

Búr

2021 Búr Gábor: A szubszaharai Afrika szerepe a Magyar Népköztársaság külpolitikájában. In: *Világtörténet*, 10. (42.) (2021) 3. sz. 339–351.

Burton et al.

2023 Burton, Eric – Ginelli, Zoltán – Mark, James – Radonjić, Nemanja: The Travelogue: Imagining Spaces of Encounter – Travel Writing between the Colonial and the Anti-Colonial in Socialist Eastern Europe, 1949–1989. In: *Socialist Internationalism and the Gritty Politics of the Particular*. Ed.: Roth-Ez, Kristen. London, 2023. 237–267.

Cejas

2007 Cejas, Mónica: Tourism “Back in Time”: Performing “the Essence of Safari” in Africa. In: *Intercultural Communication Studies*, 16. (2007) 3. sz. 121–134.

Christiaens et al.

2020 Christiaens, Kim – Claeys, Jos – Goddeeris, Idesbald.: Connecting the East to the South. Eastern European Dissidents and Third World Activism during the 1970s. In: *Venturesimo secolo*, 46. (2020) 1. sz. 33–57. DOI:10.3280/XXI2020-046003.

Cs. J.

1974 Cs. J.: Akár egy Verne-hős. In: *Gödöllő és Vidéke*, 1974. december 18. 1.

Csaplár-Degovics

2022 Csaplár-Degovics Krisztián: „Nekünk nincsenek gyarmataink és hódítási szándékaink.” *Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*. Bp., 2022.

Csiba

1973 Csiba József: Elefántvadászat. In: *Pest Megyei Hírlap*, 1973. szeptember 13. 7.

Egy gödöllői vadász

1972 Egy gödöllői vadász Afrikában. In: *Pest Megyei Hírlap*, 1972. június 24. 8.

Földes

1972 *Vadászati Világkiállítás 1971. Emlékalbum*. Főszerk.: Földes László. Bp., 1972.

Garland

2008 Garland, Elizabeth: The Elephant in the Room: Confronting the Colonial Character of Wildlife Conservation in Africa. In: *African Studies Review*, 51. (2008) 3. sz. 51–74. DOI: <https://doi.org/10.1353/arw.0.0095>.

Ginelli

2018 Ginelli, Zoltán: Hungarian Experts in Nkrumah’s Ghana. Decolonization and Semiperipheral Postcoloniality in Socialist Hungary. In: *Mezosfera* (2018) 5. sz. [Refractions of Socialist Solidarity. Ed. Szakács, Eszter.] <http://mezosfera.org/hungarian-experts-in-nkrumahs-ghana/>.

Glass

1980 Glass, George A.: East Germany in Black Africa: A New Special Role? In: *The World Today*, 36. (1980) 8. sz. 305–312.

Havre

1982 Havre, Michel van: Magyarország egy francia vadász szemével. In: *Nimród*, 12. (1982) 1. sz. 20–21.

Homokvihar

1980 Homokvihar Afrikában. In: *Nimród*, 100. (1980) 6. sz. 259.

Hutchful

1991 Hutchful, Eboe: Eastern Europe: Consequences for Africa. In: *Review of African Political Economy*, 50. (1991) 51–59.

Ignácz

1972 Ignácz Ferenc: Szemtől szemben. In: *Nimród*, 4. (1972) 7. sz. 8.

1975 Ignácz Ferenc: Vadászpuskával Afrikában. In: *Gödöllő és Vidéke*, 1975. június 21. 1.

1976a Ignácz Ferenc: Utazások Kelet-Afrikában. In: *Gödöllő és Vidéke*, 1976. október 31. 1.

1976b Ignácz Ferenc: A Kilimandzsáró fénye. In: *Petőfi Népe*, 1976. december 30. 3.

1979 Ignácz Ferenc: *Habub Szudán felett*. Bp., 1979.

2001 Ignácz Ferenc: *Pápuaföld. Sang-guma Tanga-nam*. Gödöllő, 2001.

Ignácz Ferenc Brazíliába készül

1995 Ignácz Ferenc Brazíliába készül. A tiszteletből csak jó születhet. In: *Gödöllői Szolgálat*, 4. (1995) 12. sz. 1–2.

Jankó

1907 *Stanley utazásai, kalandjai és felfedezései Afrikában*. Stanley eredeti művei alapján, Burdo életrajzi vázlatának felhasználásával írta Jankó János. Bp., 1907.

K. M.

1995 K. M.: Figyelmébe ajánljuk. In: *Élet és Tudomány*, 50. (1995) 36. sz. 1144.

Kenya nemzeti napja

1971 Kenya nemzeti napja a vadászati világkiállításon. In: *Magyar Nemzet*, 1971. szeptember 4. 3.

Kittenberger

1955a Kittenberger Kálmán: *Kelet-Afrika vadonjaiban*. Bp., 1955.

1955b Kittenberger Kálmán: *Vadászkalandok Afrikában*. Bp., 1955.

Kozma

1970 Kozma György: Tallózás a „Vadászati Világkiállítás, Budapest 1971” külföldi levelezéseiben. In: *Nimród*, 2. (1970) 4. sz. 20.

Kubassek

1990 Kubassek János: Sáska László tudományos munkássága Afrikában. In: *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok*, 8. (1990) 15–20.

1992 Kubassek János: Bemutatkozik az Ignácz-gyűjtemény. Totemszobrok és bumerángok. In: *Magyar Nemzet*, 1992. április 2. 11.

Kulkarni

2018 Kulkarni, Saurabh: *Eastern Imperialism in Africa. A Detailed Analysis of the Roles of China and India in Africa*. [Thesis.] Sackville, 2018.

László

2021 László Szabolcs: „Az új kalandozások kora.” A Kulturális Kapcsolatok Intézetének működése az 1960–70-es években. In: *Felsőoktatási intézményeink külkapcsolatai a 20. században*. Szerk.: Lengvári István. Pécs, 2021. 63–85.

Little

1991 Little, Kenneth: On Safari: The Visual Politics of a Tourist Representation. In: *The Varieties of Sensory Experience. A Sourcebook in the Anthropology of the Senses*. Ed.: Howes, David. Toronto, 1991. 148–163.

M. Gy.

1978 M. Gy.: Szívós akarattal. Egy magyar vadász Afrikában. Habub Szudán felett. In: *Váci Napló*, 1978. március 19. 1.

Maekawa

2015 Maekawa, Ichiro: Neo-Colonialism Reconsidered: A Case Study of East Africa in the 1960s and 1970s. In: *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 43. (2015) 2. sz. 317–341. DOI: <https://doi.org/10.1080/03086534.2014.982406>.

Majtényi

2006 Majtényi György: „Nem mehet akárki vadászni.” Az elit és a vadászat a második világháború után. In: *Fons*, 13. (2006) 1. sz. 3–20.

2008 Majtényi György: Keresztező életutak. Vadászportrék a szocializmusból. In: *Beszélő*, 13. (2008) 7–8. sz. 72–96.

Melber

2007 Melber, Henning: The (not so) New Kid on the Block: China and the Scramble for Africa's Resources. An Introductory Review. In: *China in Africa*. Ed.: Melber, Henning. Uppsala, 2007. 6–9. (Current African Issues, No. 33.)

Miller

2019 Miller, Amy Pierce: *The Globetrotter: Cosmopolitan Travel, Connecting Cultures and Conjuring the 'Authentic' East, 1870–1920*. [PhD Thesis.] London, 2019.

Moldován

1995 Óceánia világa. Ignác Ferenc gyűjtése. Szerk.: Moldován Tamás. Bp., 1995.

Müller-Funk

2002 Müller-Funk, Wolfgang: Kakanien revisited. Über das Verhältnis von Herrschaft und Kultur. In: *Kakanien revisited. Das Eigene und das Fremde (in) der österreichisch-ungarischen Monarchie*. Hg.: Müller-Funk, Wolfgang – Plener, Peter – Ruthner, Clemens. Tübingen–Basel, 2002. 14–32.

Nádudvari

1995 Nádudvari Anna: Néptől népig. Hazakerült Ignác Ferenc gyűjteménye. In: *Népszabadság*, 1995. június 16. 15.

Nelson

2003 Nelson, Robert H.: Environmental Colonialism: “Saving” Africa from Africans. In: *The Independent Review*, 8. (2003) 1. sz. 65–86.

Neumann

1995 Neumann, Roderick P.: Ways of Seeing Africa: Colonial Recasting of African Society and Landscape in Serengeti National Park. In: *Cultural Geographies*, 2. (1995) 2. sz. 149–169. DOI: <https://doi.org/10.1177/1474474095002002>.

2002 Neumann, Roderick P.: The Postwar Conservation Boom in British Colonial Africa. In: *Environmental History*, 7. (2002) 1. sz. 22–47. DOI: <https://doi.org/10.2307/3985451>.

Norton

1996 Norton, Andrew: Experiencing Nature: The Reproduction of Environmental Discourse through Safari Tourism in East Africa. In: *Geoforum*, 27. (1996) 3. sz. 355–373. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0016-7185\(96\)00021-8](https://doi.org/10.1016/S0016-7185(96)00021-8).

Nyíri

2008 Nyíri Iván: Gazdasági fejlődés Dél- és Kelet-Afrika országaiban. In: *Magyarország Afrika-politikája 2005–2008*. Szerk.: Suha György. Bp., 2008. 52–57.

Pandian

1993 Pandian, M. S. S.: *Gendered Negotiations: Hunting and Colonialism in the Late Nineteenth Century Nilgiris*. Adyar, 1993. (Madras Institute of Development Studies. Working Paper No. 112.)

Pék

1968 Pék Gyula: Vadászati Világkiállítás Budapest 1970. In: *Halászat*, 14. (1968). 3. sz. 65.

Pusztai

2009 Pusztai Gabriella: Arusha magyar orvosa, dr. Sáska László. In: *Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 18*. Szerk.: Gecse Annabella et al. Szolnok, 2009. 28–39.

Rich

2009 Rich, Jeremy: ‘Tata otangani, oga njali, mbiambièl’: Hunting and Colonialism in Southern Gabon, ca. 1890–1940. In: *Journal of Colonialism and Colonial History*, 10. (2009) 3. sz. 6–30. DOI: <https://doi.org/10.1353/cch.0.0088>.

Sáska

1933 Sáska László: Vadászat Szomál-Itáliában. In: *Magyar Vadászujság*, 1933. augusztus 20. 318–320.

1935 Sáska László: Úttalan utakon. In: *Magyar Vadászujság*, 1935. február 25. 84–87.

1937 Sáska László: Afrikai levelek. In: *A Földgömb*, 10. (1937) 361–371.

1939 Sáska László: *Maláriától a rákig*. Arusha, 1939.

1940 Sava, Ladislav [Sáska László]: Ethiopia under Mussolini’s Rule. In: *New Times and Ethiopia News* (London), 1940. szeptember 21. 1.

1969 Sáska László: *Életem Afrika*. Bukarest, 1969.

Schultze

2007 Schultze, Christian: Werner Trensse: Jäger, Farmer, Abenteurer. In: *Wild und Hund*, 114. (2007) 23. sz. 56–63.

Simonis

2016 Simonis, Krista: *Lenses of Safari: Post-colonialism, Wildlife Tourism, and Lack of Representation of Skilled Tanzanians in Western Photography and Narrative*. [PhD Thesis.] Portland, 2016.

Slezkine

2000 Slezkine, Yuri: Imperialism as the Highest Stage of Socialism. In: *The Russian Review*, 59. (2000) 2. sz. 227–234. DOI: <https://doi.org/10.1111/0036-0341.00118>.

Solymári-Tarrósy

2021 Solymári Dániel – Tarrósy István: A magyar diplomácia újjászületése Afrikában. Déli nyitási kísérletek a magyar külpolitikában a 19–20. században. Fókuszban az 1960–70-es évek. In: *Külügyi Szemle*, 20. (2021) 4. sz. 147–183.

Sramek

2006 Sramek, Joseph: “Face Him Like a Briton”: Tiger Hunting, Imperialism, and British Masculinity in Colonial India, 1800–1875. In: *Victorian Studies*, 48. (2006) 4. sz. 659–680.

SZÁ

2002 SZÁ: Jumbo bwana, az oroszlánvadász. Tiszteletbeli maszáj lett a magyar természet-búvár. In: *Tolnai Népszerűség*, 2002. szeptember 21. 10.

Széchenyi

1959 Széchenyi Zsigmond: *Afrikai tábortüzek. Vadásznapló kivonatok 1932–1934.* Bp., 1959.

T. P.

1979 T. P.: Habub Szudán felett. In: *Petőfi Népe*, 1979. december 23. 3.

Tarrósy

2020 Tarrósy István: Magyarország Afrika-politikája a kommunista korszakban és a poszt-szovjet érában. In: *Magyarország és Afrika 2018–2025.* Szerk. Marsai Viktor – Nagyné Rózsa Erzsébet. Bp., 2020. 19–30.

Taylo

2007 Taylo, Ian: Unpacking China's Resource Diplomacy in Africa. In: *China in Africa.* Ed.: Melber, Henning. Uppsala, 2007. 10–25. (Current African Issues, No. 33.)

Tóth-Péter

2018 Tóth-Péter Veronika: *Amikor a külföldi utazás nem jog volt, hanem kiváltság.* https://mnl.gov.hu/mnl/keml/hirek/amikor_a_kulfoldi_utazas_nem_jog_volt_hanem_kivaltság.

Tucker

2019 Tucker, Hazel: Colonialism and Its Tourism Legacies. In: *Handbook of Globalisation and Tourism.* Ed.: Timothy, Dallen J. Cheltenham (UK) – Northampton (MA, USA), 2019. 90–99.

Vadászati Világkiállítás

1971 *Vadászati Világkiállítás.* Budapest, 1971. augusztus 27. – szeptember 30. Kiad.: MÉM Kiállítási Iroda. Bp., 1971.

Vadászati Világkiállítás

1971a *Vadászati Világkiállítás.* Külföldi vendégek látogatásai. In: *Népszabadság*, 1971. szeptember 11. 4.

1971b *Vadászati Világkiállítás.* Nemzeti napok. In: *Népszabadság*, 1971. szeptember 21. 4.

Vadászörút

1972 *Vadászörút* Afrikában. In: *Pest Megyei Hírlap*, 1972. december 30. 5.

Veeck–Diop

2012 Veeck, Gregory – Diop, Sokhna H. A.: Chinese Engagement with Africa: The Case of Madagascar. In: *Eurasian Geography and Economics*, 53. (2012) 3. sz. 400–418. DOI: <https://doi.org/10.2747/1539-7216.53.3.400>.

Vendégeink

1971 *Vendégeink* a vadászati világkiállításon. In: *Magyar Mezőgazdaság*, 1971. szeptember 8. 2.

Wang–Elliot

2014 Wang, Fei-Ling – Elliot, Esi A.: China in Africa: Presence, Perceptions and Prospects. In: *Journal of Contemporary China*, 90. (2014) 23. sz. 1012–1032. DOI: <https://doi.org/10.1080/10670564.2014.898888>.

Weiskopf

2015 Weiskopf, Julie M.: Socialism on Safari: Wildlife and Nation-building in Postcolonial Tanzania, 1961–77. In: *The Journal of African History*, 56. (2015) 3. sz. 429–447. DOI: [10.1017/S0021853715000341](https://doi.org/10.1017/S0021853715000341).

Wels

2004 Wels, Harry: About Romance and Reality. Popular European Imagery in Postcolonial Tourism in Southern Africa. In: *Tourism and Postcolonialism. Contested Discourses, Identities and Representations*. Eds.: Hall, Michael C. – Tucker, Hazel. London, 2004. 76–94.

Wheatley

2013 Wheatley, Helen: At Home on Safari: Colonial Spectacle, Domestic Space and 1950s Television. In: *Journal of British Cinema and Television*, 10. (2013) 2. sz. 257–275. DOI:10.3366/jbctv.2013.0134.

Yoon

2021 Yoon, Duncan M.: Figuring Africa and China. Congolese Literary Imaginaries of the PRC. In: *Journal of World Literature*, 6. (2021) 167–196. DOI: <https://doi.org/10.1163/24056480-00602004>.

Zwilling

1954 Zwilling, Ernst: *Großwildjäger in Afrika*. Wien–Mödling, 1954.

KRISZTIÁN CSAPLÁR-DEGOVICS

A COLONIAL HUNTER FROM THE SOCIALIST HUNGARY

DISCOVERING EAST AFRICA DURING THE COLD WAR

The biggest hunting exhibition of all time was the first World Hunting Exhibition in Budapest in 1971. The exhibition was attended by the representatives of 52 countries from four continents. The 35-day event attracted 2 million visitors, including 200,000 foreign hunters and hundreds of celebrities, including Prince Philip of Edinburgh and Leonid Brezhnev, the general secretary of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union. Among others, East African countries that had just been liberated from colonial rule also set up a pavilion in Budapest. One of the main aims of their inaugural events was to ensure that, despite the collapse of colonial rule, it would still be possible to organize safaris or international hunts, which were a major source of income for the national economies. White hunter men, however, were no longer to be recruited in the transatlantic states, but in the socialist Eastern European countries.

Ferenc Ignácz also became interested in hunting in Africa. Ignácz visited East Africa (Egypt, Sudan, Ethiopia, Tanzania, Kenya) three times, where he spent several months hunting with the support of the local authorities. Ignácz's 1970s adventures could have taken place in the 19th century and had strong colonial overtones. According to his monograph on the voyages, Ignácz hunted to collect trophies for museums in Hungary (his scientific arguments were Enlightenment clichés). While at the beginning of his travels he referred to himself as an Eastern European socialist everyday man with a little minority complex, after a few weeks in Africa he was already displaying the racist and supremacist views of the former European colonialists. His writing about his experiences is strongly reminiscent of 19th century colonial hunting literature.

On the one hand, the study aims to investigate how a socialist man from Eastern Europe was able to go hunting on the African continent during the decades of the Cold War, and what kind of political climate and cooperation made this possible. On the other hand, I would like to explore the intellectual roots that explain how a citizen of an obviously not former colonial country (Hungary had no African colonies), an everyday person socialized in an Eastern European socialist system, could have adopted the typical colonial attitudes of former colonial nations (e.g. the British) in the field within weeks.

CONTENTS

Paradigm Shift in Hungarian Historiography – the Present of Colonialism Studies (Krisztián Csaplár-Degovics)	1
<i>Studies</i>	
András Bencze: Russian Empire – a Weak Empire? Russian Colonialism in North America	5
Zoltán Hopka: Colonial Aspirations of the Austro–Hungarian Empire	23
Janka Júlia Csepregi: Modernization or Colonization? Interpretations of the Austro–Hungarian Settlement Policy in Bosnia-Herzegovina	41
Clemens Wirleitner: Import of Chinese Coolies into the Habsburg Monarchy: Discourses and Cases	69
Ádám Tibor Balogh: Immigration and Colonisation in the Republic of the United States of Brazil: In the Light of the Report of the Austrian Ministry of Commerce for the Year 1910	83
Krisztián Csaplár-Degovics: A Colonial Hunter from the Socialist Hungary: Discovering East Africa during the Cold War	113
<i>Workshop</i>	
Dániel Gazdik: The Erzurum Vilayet at the End of the 19 th Century: A Borderland in Russian Geopolitical and Intellectual Thought	149
<i>Book Reviews</i>	
The Geography of Serbia (Gábor Demeter)	161
Atlas of Wars in the Early Modern Period: 16 th –18 th Centuries (Béla Nagy)	165
Great Battles in Portuguese History (Gábor Gregosits)	168

Ára: 900 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáma: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2025. évi megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap
és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

Nemzeti
Kulturális
Alap

MTA MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

**HUN
REN**

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET